

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Oktobra 1876.

Číslo 10.

H a s i č.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Milosl. Dumého.*

(Pokračovanie.)

III.
Bol hasičský ples.

Prekrásne teremy veľmestskej redouty jasaly sa neobyčajným leskom, jako to pri plesoch „elity“ obyčajne býva. A hasičia patria do triedy elity! Na čele jejich stojí gróf Edmund Széchényi a dobrovoľný sbor hasičov počítuje v radoch svojich tiež mnoho grófov, barónov, zemánov a potomkov bohatých, vznešených rodín. Že riadni hasičia sú takže cenení, to sa dá už i z toho zavierat, že v rozpočte veľmesta stojí položka, na nich sa vzťahujúca, a síce 92.778 zl. r. č. obnášajúca. V očiach obecnstva nielen užitočnosť, ale obzvlášte hodnosť robí hasičov vzácnymi. Sú oni chlap do chlapa spôsobilí, šikovní a pekni mladí chlapi, v utešenej rovnošate staby to najvyberanejšie vojsko. Všade jich radi vidia, všade sú obľúbenými a preto i jich výročité plesy patria medzi najvzácnejšie.

Nachádzame sa i my na hasičskom plesí Vidíme tu i našich známych: Branka Podhradského, Klárku Seltenreichovu, i s otcom, Rudnického, starého posluhujúceho, i s dcérou Rozinou. Obecnstvo vídať to najvyberanejšie, počnúc od rodín grófskych až po okuzlujúce divadelné herečky.

Amanda Borovský, hrdá to grófka, s Kamillou Nyáry, ešte hrdšou to komtessou, prezerajú si tancujúce rady a nemilosrdne kritizujú obleky krásiek. Na driečnych hasičoch tiež neraz spočinú oči jejich.

„Ten Branko, čo ta zachránil, moja Amanda,“ rečie Kamilla, „je najhodnejší šuhaj. Ach, prečo nenie grófskeho rodu?“

Teša Nikolič,
srbský minister vojanstva.

Amanda zapálila sa jako ruža i podívala sa jasavým zrakom na točiaceho sa v tanci Branka, ktorý sa práve k nej priblížil, a šeptala:

„Ach, on je krajší lež hocktorý z našich grófskych a barónskych mladíkov.“

A túžobným zrakom pozerala za nim. „Mne sa zdá, poznamenala ústpepačne Kamilla, „že ti je milším i nad tvojho grófa, hahaha! Ver mi, Amanda, ja bych toho tvojho Conrada nemohla vystáť. Jako si sa mohla zaň len vydať? Pravdu, pravdu máš: Branko je nad všetkých našich grófov.“

Amanda zahryzla si do perní, až jej krvou zčervenely; veď videla, že tajomstvo jej srdca u priateľky, ústpepačnej to Kamilly, je prezradené!

Manželské sňatky veľikých rodín zakladajú sa väčším dielom na konvenienčných smluvách. Rod, bohatstvo a iné pobočné výhody spájajú tam srdcia do vedna. Rodičia určía, jako sa majú dietky pobrať; jako spolu potom privykajú, to je už jejích vecou. Smutný to často stav! Tak vydala matka zchudobnelá svoju Amandu za bohatého grófa Conrada Borovského. Amanda neprežila doby mladistvej ľúbosti, jej srdce bolo hneď vo vzniku ľúbostných citov zadusené . . . vydala sa bez toho, aby bozk vrelej nevinnej ľúbosti bol sa dotkol jej perní, bez toho, aby snívany ráj srdca ľúbosťou očareného bola len tušiť mohla v skutočnosti. A tak stala sa Amanda apathickou k celému svetu; žila v úkryte jakoby kvet začarovaný. Ale divotvorný prútk šibnutím svojim v stave býva odkliať poklad zakliaty. Tak je to i so srdcom!

Na Vacovskej ceste vo veľmeste bol jednej noci veľký oheň. Hasičia boli hneď po ruke. Horelo vniútorne. Hasičov prvá práca bola, aby ľudí z nebezpečenstva vysvobodili. V takom nebezpečenstve nachodila sa i mladá pani Conrada Borovského, grófká Amanda. Grófa nebolo doma. Práve vedľa jej bytu vyšiel bol oheň. Chyzná neskoro zpozorovala nebezpečenstvo a Amanda bola z tichého spánku nemilosrdne vytrhnutá. Keď z postele nalakaná vyskočila, sotva bola ešte v stave i len to najpotrebnejšie rúcho obliecť, už ju otočil dým. Nevedela v mdlobách, čo sa s ňou porobilo, až precitla v mohutnom náručí jareho šuhaja. Zavrela oči zas a nevýslovne sladký pocit zmocnil sa bol jej srdca. Damskové podušky neboly jej tak mäkké, jako náručie a ramená mladého šuhaja, ktorý so zaprením seba zachránil jej život. Jako mlunná

iskra preletel jej celým ústrojom dech jeho, i otvorila oči a nazrela sa do tých bystrých, krásnych očí jeho. I mimovoľne objala šuhaja krásneho . . . tak, tak sa jej on zjavoval vo snách . . . tak, tak si ona ideal svoj predstavovala . . . Darma sa šuhaj zdesený vymáhal . . . ramená Amandy pevne ho držaly. Amanda snila rajský sen prvej lásky na prsách necitného, jako sa zdalo, hasiča. I prelakla sa, keď zbadala, že to nebol sen, ale — skutočnosť, hrozná pre ňu skutočnosť! Od toho času bola Amanda k novému životu precitla a v mladom hasičovi našla ideal svoj — avšak pozde! Hrozná hra osudu!

Vráťme sa do teremu.

Práve tančia utešenú hasičskú polku, ktorá sa fahavým zvukom trúbky hasičskej tak pekne vyníma.

Branko tancuje s Klárou. Párik je to jakoby bol pre seba stvorený. Otáčajú sa tak hybko, tak utešene, že pozornosť všetkých na seba obracajú. Najpozornejšie sledujú ten pár tri osoby. Amanda, Roziena a Ivan Stiglitz. Amanda s Rozienou túžobne hľadia na sumného hasiča i závidia ho Klárke. Ivan je žiarlivým na neho. Ivan je zbožňovateľom krás Klárkiných a hovorí sa, že budú skoro manželmi.

Tak sa to všetko veselí na tom plese, že bys sa domnieval, že sú to všetko prešťastní ľudia a že niet ani jedného srdca, ktoré by tu pocit trapný mať mohlo. A preca, kto by sa tak domnieval, mylil by sa hrozne! Ja sám znám tu viac srdce úzkostlivých, až do puknutia stiesnených.

Roziena Rudnických sta jednoduchá dieva, ktorá len posluhovala na plese, mnohých pozornosť na seba obrátila. Bola ona deva spanilá. Darma sa jej kto prihovril, darma ju kto do ružových líc ustípol . . . ona nevidela nikoho, nebola pre nikoho; ona obzerala sa len po Brankovi. On žil jej v srdci, obraz jeho stál jej pred okom duše, a Branko tak málo o ňu sa staral! Ona deň i noc naňho myslela a o ňom snívala. Nikdy nevychádzal jej z pamäti ten večer, keď Branko na stráži stál a ona mimo neho prešla. Bol to večer po sparnom dni, sám sparný, povetrie dušné — ani v peci. Branko sa potil a zle cítil. Z miesta

nemohol sa hnúť. Smäd náramný ho trápil. Práve chcel na kamarátov svojich volať, aby ho ratovali a piť mu dali, keď tu Roziena išla s posolstvom od otca ku veliteľovi vedľa neho. Ej, od hodného dievčata lepšie bude nápoj chutiť, pomyslel si Branko, i požiadal Rozienku, aby mu doniesla piva. Táto letela priam jako strela. Šuhaj občerstvil sa a v dobrej vôli za posľuhu švarnej deve vreľým stisnutím ruky sa odmenil. U neho to bola zdvorilosť; ale srdce Rezkino nemalo viac pokoja. A ten nepokoj tým väčší sa zmáhal, čím viacej zkusila, že Brankovi je svet otvorený, že za hodným šuhajom nie jednej oči pozerajú.

„Keby si ty vedel,
Jako ťa rada mám!!“
„Nebanovať bych,
Ej kebych nemusela,
Keby ťa šuhajko
Rada nevidela!“

To byly bóľne spevy jej duše stiesnenej. O polnoci zavedená bola na hasičskom plese tombola. Mnohé velikej ceny veci sa vyhrávaly. Obecenstvo bavilo sa medzi tým časom na rozličný spôsob. Jedni boli zvedaví a napnuté očakávali výsledok losovania; iní porozchodili sa po utešených teremoch jedálne, občerstvujúc sa pokrmmami a nápojom za drahé peniaze; zase iní, ktorým srdce bolo lačné a smädne po pokrme ľúbosti, prechodili sa s kráskami svojimi v bočných teremoch, alebo odtiahli sa do lóz a tam si lúbezne štebotali.

Na korridore, kobercami vystlatom, vo výklenku musy Terpsychore sedela pekná, zádušná Roziena do seba ponorená, jako by ani o tom skvelom svete, v týchto bohato ozdobených teremoch sa pohybuje, nič nevedela, jakoby si niekde v skromnom byte strážnickom otca svojho v Rottenbillerovskej ulici dumala. Kto vie, čo sa v jej mysli dialo? Kto vie, jaké city v jej srdiečku nepokojnom búrily? Tak sa zdalo, jakoby slzy byly z jej očí sa perlily. Ach, veď sa tu pri tej nádhornej zábave všetko tešilo, všetko radovalo; len ona smútila; každé srdce našlo si druhu svojho, každý človek svoj párik: len ona chudobné dievčatko medzi bohatými sedela tu smutná, opustená. Nikoho nemala,

nik ju tu nepoznal; a ten, kto ju poznal, koho ona znala, ten mal zábavu inú, lež by ešte na ňu bol myseľ mohol . . . veď ona bola tu len posľuhou . . . Kto že by sa o ňu otreľ, obzrieť mohol?! . . .

A preca tomu nenie tak! Hľa, ktosi blížil sa ku nej. Neznámy pán zastal pri nej. Obdivuje jednoduchú devu, bez toho, aby to ona bola zpozorovala; obdivuje ju znaleckým zrakom. Úľubne spočinul na nej zrak jeho.

„Utešená to postava; v skutku kráska,“ myslí si.

A čo ďalej díva sa neznámy pán na ňu, to väčší rozpaluje sa nekludné oko jeho a žiaril žiarou bujnosti nečistou.

„Dievka moja!“ oslovil pán devu, sblížiac sa ku nej a štipnuc ju do ružovej tvári.

Jako zplašená laň vyskočila deva.

„Smútiš za milencom, holubička moja?“ pokračoval, „nesmúť, holubičko, v Pešti milencov dost, za jedného máš troch, za chudobného bohatých, za neverného ešte vernejších.“ I oblapil ju okolo bôčkov a chcel bozk vtisnúť na jej zčervenalú tvár.

Dievča sobralo celú silu ducha a odsotilo pánika ďaleko od seba. Tento sa posbieral a opätovoľ svoj nápad. „Tys neskrutená divočka!“

„Ježiš Maria!“ vykriklo dievča.

Ten hlas musel ktosi dobre poznať; lebo ihneď stál za pánikom na prahu chyže mohutný šuhaj, jehož mocné päste uchvátily ramená pánikove, takže pustil devu, ktorá potáčala sa ku zemi.

„Tak robia čestní šviháci?“ osopil sa hasič Branko na šviháka Ivana Stieglitzu.

Stieglitz popratol sa.

„Sprostá dievka tá je pravda len pre hasiča,“ šomral i zmizol v teremoch.

Branko chytil umorenú Rozienu za ruku. Ona sa triasla na celom tele. I privinul ju k sebe a dával jej naučenie, aby sa od ľudí nevzdalovala. Nevedel, kto toho príčinou, že sa Roziena v myšlienkach zabudla a na korridore osamelá sa zadumala; ale ani to necítil, jako sa trasie blaženostou teraz v jeho náručí nastrašená holubička táto. Ten prichod zo strachu do blaha temer ju všetkých smyslov zbavil. A Branko devu nazpäť viedol,

otecovi oddal, nevediac, že ju storáz vätsmi ranil, lež ten dravec pred tým.

Keď sa vrátil Branko do teremu, našiel ohavného Stieglitz, jako Klárke dvoril. Jaké bolo jeho ustrnutie! A nie div, veď Klárka bola a zostala na veky ideálom jeho; Klárka nevyhodila mu z umu. A keď počul, že sa boháč Stieglitz vtiera do domu jej otca, ku nej, ku tomu anjelovi strážcovi jeho mladosti, ku tej jedinej lúbosti jeho od detinstva: srdce mu malo bôlom rozskočiť sa. Teraz keď už i vedel, jakého podlého rázu bol Stieglitz, zahorel svätým hnevom proti nemu. Tento hnusný človek blíži sa, tyka sa Klárky jeho! Ale i hneď, len čo ho zočil, odstúpil od Klárky a ztratil sa v dave.

Klárka bavila sa s Brankom. Spolu prechodili sa, spolu výhry tomboly načúvali, a keď Klárka utešenú tobolku na smodky vyhrala, oblažila ňou čo milým darom uradovaného Branka. A Branko tvrdil Klárke, že mu ples tento večne bude pamätným a ten vzácny dar jej že mu ho večne pripomínať bude.

„Kto vie,“ vetila mu Klárka, „jak dlho tá večnosť u vás potrvá. Sotva za viac týždňov.“

„Klárka, pochybujete?“

„Nechodievate do divadla strážiť?“

„To moja povinnosť!“

„A vy ju iste rád konáte; hodné sú tam herečky!“

„Čo mne po herečkách, slečna moja! Kebych vedel, že ste ešte tá proti mne, jakou ste bola za dôb blaženého detinstva nášho na Rákoši . . . nedbal bych na celý svet.“

„A prečo bych sa bola zmenila?“

„A Stieglitz?“

„Jestli je otcovi môjmu po vôli, mne nikdy!“

„Klárka moja!“ zvolal blažený mladík a vo výklenku okna za záclonou bozkával jej ruky. „Smiem dúfať?“

Klárka sblížila sa ku nemu a perny jejích potkaly sa. Milenci zabudli na svet. . . . Zabudli na svet za záclonou . . . až jich v samej blízkosti výkrik priviedol k životu. Čo sa stalo?

Jedna pani zamdlela. Všetko tlačilo sa okolo nej. Lekár bol hneď po ruke . . . Pani dlho ležala v mdlobách. Branka požiadal lekár i s jej manželom, aby ju pomohol do bočnej chyže zaniesť. Bola to Amanda!

Otvorila oči, prišla k sebe. Lekár tvrdil, že je už po nebezpečenstve, a spolu s manželom, ktorý sa ponáhlal hru nemilo prerušenú na karty pokračovať, vzdialil sa. Branko tiež chcel odísť, a tu mäkká ruka grófkina zadržala ho. „Branko, vysvoboditeľ môj, prečo utekáte? Už po druhýraz stojíte čo vysvoboditeľ pri mne. Oj postojte, nespíešte preč, zostaňte pri mne!“

„Milostivá pani!“ vetil Branko, bozkávajúc grófku ruku. „Som pokorný sluha osvietenosti vašej.“

„Nie, vy ste mne nie sluha! vy ste . . . ty si môj ideal. Oh, ja ľúbim, ľúbim, ľúbina!“ . . .

„Milostivá pani! Opovažujem sa poznamenať, že tu stál osvietenosti vašej pán manžel.“

„Nehovorte mi o ňom, — to človek zo skaly! Ty si mne všetkým, v tebe žijem deň a noc, ty mi daj nádej aspoň len drobty lásky tvojej: a ja som blažená!“

„Milostivá pani! Ráďte sa zпамätať. Načo by ste vy okom svojim mali zierať na ubohého, chudobného hasiča. Ja som šuhaj bez rodu, bez bohatstva. Vy ste grófka a — pani.“

„Ja som nič . . . nič . . . nič . . . len tvojou otrokyňou!“

Tá krásna postava Amandy vztýčila sa . . . Šuhaj ratovať sa nevedel. Zavrela ho zase jako pri tom prvom vysvobodení do vrelej náruče . . . Ale junák bol mocnejší, i odsotil ju temer, vytrhol sa jej. Vzdialil sa.

Amanda zase omdlela z tej príčiny, jako po prvýraz, keď bola začula rozhovor jeho s Klárkou.

Navrátiaci sa lekár s manželom našli ju v mdlobách.

IV.

Ó, ktoby nezaplakal nad nešťastnými?

Dve opustené duše žijú pospolu, jedna nešťastnejšia od druhej; lós jednej ťažším je nad lós druhej.

Kto stojí v kvete útlej mladosti osirotený bez otca, bez matky sám a sám na tom chladnom svete, ó rieknite mi, či nenie nešťastným? Mladosť je radosť a potecha, a sirota nemá radosť, potechy. Smúti sta to ptáča samé na halúzke, jeho spev je bôl duše jeho; a lovec ukrutný číha naň z úkrytu, lebo ho zastrelí, alebo uloví do osídla svojho a potom — beda mu! Tak číhá lós krutý na biednu sirotu, stojacu na svete bez rady, bez pomoci.

Velikým darom Božím sú nám zdravé údy, zdravé smysli. Velikým darom Božím je nám zdravý zrak. Jak v hroznom žalári nachádza sa človek temný, zraku pozbavený. Tá krásna Božia zem, premilá príroda mu je skrytá, zaclonená; milé ľudské tváre on tiež nevidí. Oj, smutný, presmutný život to človeka! Či nenie lepšia smrť, lež život taký, život človeka zraku zbaveného?!

Taký smutný život žila si chudera, matka Brankova. Ona pracovitá, neunavná žena teraz nečinne musela živorit. Storáz žiadala si smrť, veď sa život jej večnej smrti podobal! Nemala dňa, noci; nepretržená noc rozprestierala sa pred ňou a otáčala ju. Ubohá to žena!

Clivý lós siroby potkal ubohú Rozienu Rudnických. Dobrý otec zalahol do hrobu. Ostala samotná, nahá jako ten prst na tom Božom svete. Nemala nikoho, nemala ničoho: len v srdci hlbokú, nezhojitelnú ranu. Kam sa mala podieť? V prevrátenom svete mladistvému srdcu plno je osídien; mladé osamelé dievča vo veľikom meste je iste na najnebezpečnejšej postati!

Matka Brankova mala dobrých ľudí. Podhradský z Rákoša i veľkodušný Seltenreich ozaj veľkodušne o ňu sa starali. Kde len chcela, tam bydlieť mohla. Po nešťastnom ohni na Rákoši vzali ju do mesta a v dome pána Seltenreicha v Budíne bola ubytovaná, lekári ju opatrovali, liečili; no všetko bez výsledku. Zostala temná. A bárs jak sa jej dobre vodilo, nebola spokojná, nebola naskrze. Ktoby bol šťastným v tak veľkom nešťastí? . . .

Jedno ju tešilo . . . a to bola jej opatrovkyňa. U Seltenreichov mávala matka

Brankova voždy svoju osobytnú opatrovkyňu. S jednou sa jim zle bolo povodilo. Okradla ubohú temnú zo všetkeho, zavrela ju do chyže, tak že museli dvere násilne vylomiť; i zmizla bez stopy. Potom boli pri volení opatrovníce pre ňu prozretelnejšími. A neolutovali. S terajšou opatrovnicou, mladým utešeným to dievčatkom šumnej bladej tvári, boli všetci na najvyšš spokojní. Sama temná tak si ju zalúbila sfaby svoju dcéru. Domáca slečna Klárka ustavične sa s ňou zabávala, i tvrdila, že je to veru deva veľmi duchauplná, rozumná.

A tá deva sama cítila sa v dome Seltenreichovom byť jako v ráji. Sirota ubohá, osamelá len o to Pána Boha prosila, aby sa nekam do dobrého a poriadneho domu dostať mohla. A hľa, jej vrelá túžba vyplnila sa čo najutešenejšie. I jakžeby uveličená, natešená nebola bývala? Pracovať bola navyklá na veky, a tu pri obsluhovaní temnej mala málo práce, dobrí ľudia ju otáčali, žila si spokojne až na tú ranu srdca, ktorá ju často páčila.

Deva táto šumná bola naša Rozienska.

Temná starenka a jej opatrovkyňa Rozienu jako matka s dcérou žili si. Oj, kto by sa netešil nad nimi v srdci svojom, keď jich spolu videl, jich shovory očul. Len nedávno ešte právom mohli sme zaplakať nad nimi, teraz musí nám srdce radosťou poskočiť. Život temnej starenky zpríjemnil sa a sirota ubohá nevedela sa dosť deň i noc Bohu naďakovať za to, že ju tak láskave opatril, viezol, ratoval, k dobrým ľuďom upravil. Preca je On len otcom a ochrancom sirôt opustených!

„Nachovala si už ptáčkov?“ pýtala sa jedného rána temná Rozienu, „a kvietky si poliala?“

„Ano, všetko je v poriadku!“ odvetila ona.

„Hlas ptáčka počujem; vôňu kvetím cítim,“ pokračovala temná; „ale jich nevidím. Nevidím tú utešenú štebotavú hlávočku ptáčatka, nevidím tie spanilé kališky kvetinko. Jaké to nešťastie, Rozienska moja!“

„Ach, ja vidím všetko. Obdivujem krásu všetkeho; ale je to pre mňa jakobych ho nevidela, lebo nemám ničoho, nevládnem ničím: ach, nič nenie mojim!“

„Nerúhaj sa, milá moja! Kto má zdravé údy a zdravé smysle, ten má všetko od Boha, ten je obdarený pokladom neoceniteľným, ktorý len ten oceníť vie, kto ho nemá.“

„Ach, pravdu máte, mamka!“ vetila Roziena: „nebudem sa rúhať. Mňa Pán Bôh veľmi miluje. Dal mi zdravé údy; dal mi dobrých ľudí a bude sa starať otcovsky o mňa i budúce. On mi dá snáď i to, po čom srdce túži . . .“

„A čo je to?“ vpadla jej temná do reči. Roziena mlčala.

Veliké šťastie pre ňu, že sa temná ďalej vyzpytovať a ju do tých najväčších rozpakov priviesť nemohla; lebo bolo čuť kroky a dnu vstúpila — Klárka.

Klárka so svojim obyčajne dobrým rozmarom rozveselovala i temnú i často zadumenú Rozienku. Najradšej bavila sa s nimi pri piane. Často, niekedy každý deň, i pred obedom i po obede niekoľko hodín trávila s nimi vo svojom salone pri tomto čarovnom hudobnom nástroji. Koho že by hudba neočarila? Komu by spev lubý nelahodil? Očarila povždy majstrovná hudba Klárkiná temnú úbohú matičku

(Pokračovanie nasleduje.)

Duma.

(Ponáška na Zjavenie Sv. Jána VI., 9—11.)

Keď otvoril pečať piatu, zrel som pod oltárom tých
Duše pre slovo Božské a svedoctvo zabíjajúcich,
Svedoctvo, čo bolo v nich.
I kričali hlasom veľkým, tak hovoriac: dokedyž
Vládca svätý a pravdivý nesúdiš a nepomstíš
Vyliatej našej krve
Na bydliteľoch zeme?!

A jednomu každému z nich biele rúcha dáne sú,
A rečeno jim, by ešte shoveli chvíľku malú,
Až dokiaľ sa nedoplnia súsluhovia, bratia jich,
Ktorí, jako oni boli, tiež budú zbití po nich.

* * *

Až dokiaľ Spasiteľ vekov, od Slavian verne ctený,
Pračlovek, Prabôh jediný, z čistej devy vtelený,
S Otcem, Duchom ten samý a preblahoslavený!
Až dokiaľ nepozreš nanás — veľnárod potrestaný,

i šumnú Rozienku. Klárke ale zase najlepšie ľúbily sa tie spevy zádumčivé, utešené, ktoré Rozina tak dojímave pri sprievode piana prednášala. Zbytočno poznamenať, že Roziena bola Slovenka, deva vekovečných, nebotyčných Tatier. Tie prenikavé národné spevy, jako: „Po zahrade chodila,“ „Nestískaj mi šuhaj rúčku,“ „Kázala mi mati . . .“ spievala ona tak podarene, že Klárke slzy v očiach hraly; i z temných očí Brankovej matičky slzy premokaly.

„I ja chcem byť účastný koncertu!“ zavznel od dverí hlas a švihák Ignác Stieglitz vbehol dnu, calujúc rúčku Klárkinu, i podával neočate ruku Rozienke so slovami: „I my dvaja sa známe, a sice z hasičského plesu!“

Roziena zardela sa a cufala nazpät. Klárka dost nevrle vítala príchodzieho. Na prahu zjavil sa nový hosť, a sotva zavznel hlas jeho, všetci prítomní sa zatriasli.

„Syn môj!“ zvolala temná.

„Branko!“ bežala mu Klárka v úsrety.

Ignác Stieglitz zaškriepel zubami a poberal sa von dvermi.

Už od vekov cudzorodmi vražobne napádaný,
Národom v rozchvat daný,
Na stá pokolení našich rad radom otročených,
Roje rodov, rodosvetov zabíjajúcich, pohrobených.
Na zástupy vojsk poľahlých za Teba a rodovlast;
Na tisíce mučenníkov, čo sa vrhli vo prepašť,
By krvou Tvojou zhasili plameň pekiel vzteklených,
By veľnárod vylicili i vrahov rozbesnených,
Na Igorov a Sobieskich, Zríňov a Jaroslavov,
Tých, či mreli či doleli, svätých Tebe víťazov;
Na junáctvo Čiernej Hory a všesrbských dalij¹⁾ sbory,

¹⁾ Dalija je hrdina od doliet.

Na Kozáctva dumosvet,
Hrobov Polskej smútoviet ²⁾,
Na Batak, na Sebastopol, Bratislavu, Kosovo;
Na tisíc mohýl, čo kryjú padlých za Kríž a Slovo.
Na Polábske hroboviská,
Českej zeme bojoviská,
Na Vseslavian hrobosvet,
Hrobov Slávy krížokvet,
I na žertvy bratných bojov, ktoré nietil satanáš,
Križ na križ a menom cirkve abo Pisma, Pane
náš!
Všvedúci, všelaskavý, i tie rany celiť znáš;
Všemohúci, piatiranný, olej, víno v sebe máš!
Spozri, Pane! pralútosťou na hory a roviny,

²⁾ Smútoviet je tolko, jako smutný pohľad a
hovor — bo vietiť znamená pozerat' i vraveť.
Pôv.

Slzorieky a náreky modliacej sa rodiny,
Prevelikej otčiny,
Na tisíc Betlemov našich mladiatok povražde-
ných,
Na cmitery diev a matiek besozvermi znecte-
ných,
Na smrti starcov, na svedkov po temniciach
mučených.

Na miest, dedín spáleniská,
Chrámov svätých zboreniska.
Žertvy pobitých kňazov,
Viery Tvojej víťazov.
Na prosenia Slavian svätých,
Svätcov svätíc Tebou vzatých
Do pranebies v celochrám —
Skoľ sa srdcom matky Slávy, srdcom Otca
skoľ sa k nám!
Samo Bohdan Hroboň.

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy.

Podáva Juraj L. Kello.

V.

Helsingborg, Helsingör.

Po čas otvorenia musea Thorvaldsenovho v Kodane prichodia, stoja i odchádzajú drošky a „kabse“ ustavične; lebo účasť, jakú berie domáce i cudzie obecenstvo na ňom, je ohromná, i ukazuje veľký význam musea. Sotva oznámi sa cenganím čas jeho zavretia, ponáhla sa každý, aby bez príležitosti nezostal, a cudziemu, neznámemu divákovi padne veľmi čudno, keď pri všetkom návale všelijakého druhu vozíkov on zostane stáť. No môj priateľ dr. Björk bol obozretným, s pomerami mesta dôkladne známym chlapíkom, a ja len potom poznal som, prečo ešte pred zvonením odtrhnul ma v izbe 42 od pozorovania na klasické dielo Kaulbachovej „Zkazy Jeruzalema,“ i vliekol rýchlym krokom pravým korridorom dolu na námestie.

Keď zavznel hlas zvonca na zatvorenie, my už sedeli v „kabse“ i uhánali, hnaní tantalskou túžbou „žalúdku i gágora,“ urobiť čím skorej príslušný honor žltovlasým Dan-

čiankam, obsluhujúcim pri „table d' hôte“ v hotele „d' Angleterre.“

Ešte pol hodiny treba bolo čakať. To nerest! Prejdem ku blízkeму stolíku i prehľadám v novinách. Samý „Dagbladet,“ „Svenska folketblit“ a „Times.“ No, reku, s tým si čas skrátim! To pre mňa chyncina! — Idem k druhému, tu zas „Journal de St. Petersburg,“ ale i — „Golos.“ Chytil som sa teda ku šlabikovaniu posledného, ale môj priateľ vytrhol mi to z ruky, i odniesol na stolík prvý. Čo to reku? Či chcel ma uchrániť, aby nepadol som do podozrenia panslavizmu? Práve mal som sa opýtať o vysvetlenie tohoto podivného držania, keď červenoooká a bielo vlasá Dánska Vila položila na stolík odpoveď vo forme ruského — kaviara.

„Tve öl!“ rečie ďalej môj priateľ.

Vytreším okále. Načo reku k tomuto oleju? V myšlienke, že som na severe, zatriaslo ma. Jak to, reku, spôsobom Laponcov dostaneme „pro appetitorio“ dve sklenice „fištrónu.“ — I zmašťím tvár, až doktorovi nôž z ruky vypáadol. Bezpochyby chcel sa

dopýtať po príčine tejto pittoresky physiognomického obrazu. No, jako musel sa zadiviť na okamžitej metamorfose mojej tvári, keď pri položení na stôl dvoch skleníc piva (öl) vzala na seba výraz iskriaceho potešenia. Po obede, pri tejszej dánskej „jačmenici“ zabavili sme sa šachom až do štvrtej.

Bol to čas nášho odchodu.

O pol hodinky boli sme na Helsingörskom prístave.

Malý ale čerstvý parník „Libella“ cengal po prvý ráz, a sotvá päť vybilu, utekali od nás pekne staviska Kodaňských prístavov.

Bolo mračno, a len tíchučký vetrik kolísal belavé vlny slaných vôd Baltu. — Cesta popri Seelandskom nábreží je utešená. Úžina je sotva štyri míle široká a tvorí temer najživšie transito na celom Balte. Za chrbtom ostalo nám väzuté mesto s jeho v pravom slova smysle „sfažňovým lesom“ prístavu, medzi ktorými majestátne vyberá sa zlatoskvúca postava Spasiteľa na vrcholci 280' vysokej väži „Chrám Vykupiteľa“ (Frelsers Kirche), pred okom na ľavej strane rozkladajú sa husté, až do samých temer vln morských siahajúce dubové lesy, medzi ktorými sriedajú sa letohrady Kodaňčanov s dedinkami a kde tu i posiatymi osamote stojácimi domkami rybárov, — na pravo rozprestiera sa rovina belavých vôd, pretrhnutá tu i tu malými ostrovkami, ktorej obrub tvorí jako čierna zahyblistá šmúha zdajúci sa breh Švédska, v jehožto úzadí vyššie na obzore ďalekým chmáram podobné pohorie Kullenov robí na človeka velikolepý dojem.

Naša šviška „Libella“ zastala pri Bellevue; no my nezišli dolu, lebo začalo značne pršať.

Pri stanici Skovsborg zpusťil sa ukrutný leják a ohromný víchor zúril tak, že prinútení sme boli vyše obyčajného pemeškania značný čas dlhšie čakať. Skovsborg je letnie sídlo kráľa dánskeho a musí byť utešený pohľad z vody naň. Lutoval som, že som nemal z toho žiadneho pôžitku, ponevác i nazpäť idúce pre dážď musel som byť utiahnutý v nízkej malej kajutte „Ajaxa“, ktorej obloky, postriekané vodou, neposkytovaly žiadneho výhľadu.

Vošli sme do blízkeho pri príboji hostinca, ktorého stavba a izebné náradie ma prekvapilo. Všetko robené je umeleckým spôsobom, vo forme parníka. Temer úplnú hodinu museli sme čakať. Rannie zparno zmenilo sa na citlivú zimu. Čas bol nudný, jako vôbec býva vše, keď sa niečo s netrpelivosťou očakáva. Konečne dážď i víchor kus sa ztlíšily, „libellka“ zazvonila a my vtiahly sme do úzkej kajutty.

Od Vedbeku dialila sa loď vše dial a dial od pobrežia Seelandu i hnala ku švédskemu ostrovu Hveen, ktorý nechajúc na ľavej ruke, plávala popri brehu švédskej provincie Skaane. A keď slniečko uložilo sa za husté lesy Själandu, vtiahla do malého, ale čistého a úhladného príboju Helsingborgského.

Nevelký byt môjho priateľa leží pri samom príboji s príučelím na úžinu. Prívetivé dve izbetky, ktoré v čistotnom poriadku držala jeho staršia sestra Alína, úprimné to a veselé srdce urobily na mňa príjemný dojem. Po osemdňových strastach na páti a po hostincovom ponevieraní sa, nemohlo mi nič vítanejším byť, jako tichý pokoj domáštosti, v ktorej bol som vďačne čakany i prijaty. Len jedno kalilo moju pokojnosť, totiž, že ani ja nikoho v dome, ani mňa nikto nerozumel, a keď môj priateľ, ktorý úbohý s najväčšou ochotou zastupoval úlohu tlumočníka, počas môjho tam pobytu, niekam odbehol, ponevác posúňkovej reči nemých nerozumiem, musel som chtiac mnoho a mnoho i hovoriť, i dať si rozprávať, ticho byť. To bolo kus nudné. Celý druhý deň zabavil som sa u neho, ale naše plány, totiž výlet do blízkych kúpeľov Ramlösa, ktorých kyslá liečivá voda vábi i samých vraj Berlínčanov a Kodaňčanov, a výlet do údolín Kullenských, menovite ale do údolia Högana, kde sú chýrne bane na kamenouhlie a petrolej, — zostaly pre ustavičný hustý dážď mojou marnou túžbou.

Čas, ktorý som s najväčším požitkom strávil si sluboval, bol pre mňa strateným, čo niesol som tým boľastnejšie, čím istejšie bol som presvedčený, že noha moja pozatým nikdy na švédsku zem nekročí.

Čo sa Helsingborgu týče, je ono staré, dost pekne stavené príbojné mesto v provincii

Ubytovanie Čerkesov medzi Bulharami.

Skaane v kraji Malmö-Län. Číslo obyvateľstva sotva dosahuje 4000. Na konci XIII. a počiatku XIV. stoletia bolo mestečko ešte mocnou pevnosťou, ktorej nedobytnosť často zakúsili Hanseati a Dánčania. Stavené bolo na úpäti sem spadajúceho pohoria. Z celej pevnosti a vókol nej ležiaceho hradbami a násypami otočeného starého Helsingborgu nezostala do dnes len nevelká, zo zrúcanín čnejúca, ešte i podobu uträtivšia bastilla. Obyvateľstvo zunované častým napádaním a ožobračené vojnami, uťahovalo sa pomali ku samému brehu, aby tu živorilo z rybolovstva, z čoho potom časom povstalo terajšie u samej, tu sotva pol míle širokej úžiny, ležiace mestečko.

Jakokoľvek nepatrné a žiadneho významu nemajúce mesto zdalo by sa, že je Helsingborg, no má ono preca v histórii zvláštne pomníky svojej slávy: zlomená bola tu sila mohutných Hanseatov, ktorí utrpeli roku 1362 pred múrami starého Helsingborgu strašnú porážku, na dlho stratili chuť k podobným výpadom do Švédska.

Vókol ležiace polia pochovaly i slávu pyšných Lübeckanov. Drzý plán mešťanosty Jürgen Vullenvebera, ktorý zaviesť chcel demokratické panstvo i nad krajinami Škandinávie, bol Molochom, ktorému bohaté mešťanstvo lübeckské donášalo v obeť za úplné štyri roky svoje imanie i životy; no zavše s rozrazeným čelom vrátilo sa nazpät; až roku 1535 na poliach Helsingborgu úplne porazené, vzdalo sa svojho smelého úmyslu a plánu na vždy. V XVII. st. letí bolo mestečko toto dámi i Angliami často obľahané, no nikdy nedobyté. Roku 1710 prítiahli opäť bojochtiví Dánčania pod veliteľstvom Ranzaua a zúžili mesto tak, že toto temer nevidelo inej pomoci, jako podať sa na milosť a nemilosť. No, v najvyššej potrebe dorazil 11. marca Magnus Stenbock s radami švédskych sedliakov, napadol Dánov od chrbta tak, že po 6-hodinovej strašnej sekanici museli sa Dáni s veľkou ztrátou utiahnuť. Roku 1805. 31. augusta obnovená bola v Helsingborgu stokholmská, roku 1804. dec. 3. medzi Veľkou Britániou a Švédskom uzavretá konvencia, dľa ktorej Britania prinútená bola vziať na seba garanciu pre subsidie zosilnenia Stralsundskej

posádky a prispieť pomocnou rukou Rusku k obsadeniu ruským vojskom celého Pomoránska.

Helsingborgský príboj je síce malý, no pekný a bezpečný. Jeho rozšírenie, ozdobenie a upevnenie stalo sa rozkazom kráľa Karla XIV. štátnymi výlohami r. 1832. Z vďaky nad týmto, jako i pre počtu historickej pamiatky 20. okt. 1810, v ktorom jeduohlasne za švédskeho panovníka vyvolený tenže Karol XIV. pri svojom príchode k zaujatiu trónu tu na švédsku jemu vernú zem vystúpil, postavili nad príbojom Helsingborgčania mramorový pomník s nápisom: „Under Konung Carl XIV. Johans regering byggdes hamnen och fullbordades 1832“ a na druhej strane: „Kronprinsen Carl Johan enhälligt vald af Svenska folket landsteg här 20. Okt. 1810.“

Príboj strážený je stáloju vojskousou strážou tu garnizonujúceho (vtedy 14. pluku) švédskych husárov.

Na tretí deň pršalo zase a hustá hmľa zalahla okolie. Následok toho bol, že temer do 11. popoludní nemohol som dostať v Helsingborgskom príboji žiadnej lodi do Kodaňu. Mój priateľ zdržiaval ma až do soboty; no mne bol pre neznámosť reči všade čas nudný, kde dlhšie pobavil som sa. I stoj čo stoj, chcel som preč. — Doktor vidiac moju nezlomnú vôľu, odprevadil ma popoludní na druhú stranu do Helsingöru, dánskeho to mesta s 8000 obyvateľmi, živým veľkým prístavom, námorným clom i Quarantaenou.

Všetky kupecké mocnosti vydržiavajú tu svoje konsuláty

Zpomenuť „Aj x“ bol práve na odbíjaní. To mi bolo veľmi vítané.

Na staniciah Humlebek a Rungsted rozmnožila sa kus naša, i tak malá spoločnosť, ktorá ale vo Vedbeke zase sa značne umenšila. O šiestej predvečerom vykotúľl som sa zase na „perron“ kodaňského Frederik-havna. — Nová nudná nerest! Začal som banovať, že neprijal som nabídnutie môjho priateľa.

Parník „Trave“, ktorý jediný krom poštovného „Lübecka“ udržuje spojitost medzi Kodaňom a Lübeckom, bol už pred hodinou odišiel, a ja „nolens volens“ musel proti všetkej svojej vôle čakať do druhého dňa. Rozumie sa, že nebolo to ani mne ani môjmu vrecku veľmi milé.

Hugo.

Povesť križiacka.

Od Slovackeho.

I.

Útek.

Mladá dievčina — a v smutnom kláštore
Bohu na celé posvätená žitie!
Veniec postúpil tmavočiernej pokore
A slzy perlia v jej oči blankyte;
Keď pod čalúnom klakla na mramore,
Prestalo srdca zátraslavé bitie;
Slzy neplynú — no bladosť strašlivá
Stá bladosť smrti líca jej pokrýva.

Chladného mraku nastalé pohody
Oblohe barvu zčistily belavú.
Slnko, križiacke opustiac národy,
Dňa horučosťou utrúdenú hlavu
Krylo do mora Baltického vody:
Lež kým božkalo vlnôčku modravú,
Zazrelo dnuhá zaputnané krídla
Cez skiel kostolných temné malovidlá.

Eud sa poberá, von z chrámu sa strojí,
Skončené Božských tajomnic ofery.
Prečo ten rytier jako socha stojí
O mramorové opretý pilieri?
Tvári nevidáť, — no poznať po zbroji,
Že on kresťanskej obrancom je viery.
Lež koho čaká? — Už dobre ztemnelo —
Už všeci vyšli — jemu sa nechcelo.

Stojí i stojí, jako obeť mrazu.
Jako náhrobník emitera tichého.
Tam dačo mihlo! — Nie — to rám obrazu
Pozlátkou bije od múra bieleho.
Tam dačo šuchlo! — To odhlas výrazu
Tichej modlitby z chóru vysokého.
Rytier sa zachvel — či vari sa bojí
V tak pozdnej chvíli kostolnom pokoji?

Mesiac po nebi dlhé hodil šmúhy,
Múry kláštora lúče pobieliily.
Rytier vychodí — lež s nim dakto druhý —
S pospechom oba na kone skočili;
Mal bezpochyby páža do obsluhy.
Ale prečo že tak rýchle spiešili?
Prečo tak náhle zbehli z bitej cesty
Divých voliac stráň i lesov neresti?

Mlčky leteli -- len dupot podkovy
Mrakom večerním zavznieval z ďaleka.
Až vášeň i hnev horúcimi slovy
Prse staršieho prelomí Kozáka:
„S radostným srdcom opúšťam hotový
Kraj ten prekliaty! Chcel bych letkom ptáka
Vyleteť z krajín, kde nad mojou hlavou
Visia výroky tajných tribunálov.

Lúbim zákona zápasy, turnaje,
Neznesiem tajné dohladačov spravy —
Od nich utekám v Litvy divé kraje,
Slaďšie mi lesy nad stále obavy.
Jagello s bratom rúbe sa krvave,
I nás zavolať do svojej državy;
I zámku Trocke on už rozkazuje,
I v ňom križiakov predných shromažďuje.

Litvinov viesť chcem ku zákonitosti,
Tak jednotlivých jako jich hromady —
A keď v zálohe mám silnej úfnosti
Vrahov, bárs rôznych, nelakám sa zrady;
I súd čo držal úzdu mi činnosti
Pustiť ju musí — nemá na mne vlády —
V Litve postupom tajným neotočí,
V Litve nedozre, bárs má bystré oči.

Križiacke z očí už zmizly kláštory,
A Niemen blyští široký pred nami!
I skočil z brehu jazdca koník skorý,
Prsknul. i peny mieša s vód penami.
Na druhom brehu černely sa bory
Šedými noci ovenčané hmlami.
Mesiac povolný jásajúc na schode
Dlhým sa stĺpom sriebril v Niemaa vode.

Kým hrom nezpáli, kým ľudia nevytnú,
Pekné sú bory, krásny les sosnový!
Storaké kvety v hústach jeho kvitnú,
S nimi rozpráva tichý šum vetrový.
Zvonky dvíhajú korunku blankytnú,
I králik biely, klinček rubínový.
Cez tieto bory a lúky zelené
Znelo kopyta prudkého dunenie.

V rýchlom pospechu strán seba mŕňajú
Rozlahlé kniežat Lidických dediny.
S raňajším slnkom väže sa vítajú,
Bárs tieň pod zámkom zaliehal doliny;
Slnkom leštené šišiaky mihajú,
Slnku sa klonia nábrežné trstiny.
Nejedon púčok pred slnkom rozkvitá,
Zem sa jarabie kvetami pokrytá.

Za letiacimi sotva stačia zraky,
Krajobraz Lidy zmizol jako snenie,
Mrak znovu bory zatiahol i kriaky,
I jednostajné v nich kopýt dunenie.
Slnko prebehnúť lazurové šlaky,
Za Ponárov sa zklonilo sklepenie; — —
Už deň raňajšie porozháňal kúry —
Starší ukázal križiak zámku múry.

„Pozri, tá pyšná Kejstutov stolica!
To jich državy, kade zazreš okom;
Nad zámkom väža, to pohan-káplica;
Tam medzi hustých kadidiel oblokom
Boha Paroma štedrozlaté líca
Na piedestale blýskajú vysokom.
Vidíš tú krásu, na blankyt-obzore?
To Trocký zámok a to Trocké more!

II.

Posol tajných súdov.

Storáz živšie sú Malborga dvorany
Lež tie otupné Kejstutov komnaty;
Jich nekryje krov zo sriebra kovaný,
Ani čalúnov zlatojasné šaty.
Sála zámková sťa hluché väzenie:
V nej vetor šumí i previeva stány —
Jej hlbku večné zaliechajú tiene;
Početné z zeme vybehly piliare —
Tam sa zrastajú sťa stromov altány,
Tuná zas tvoria početné konáre,
Podoprúc rôzne lámané sklepenie.
A okná, taté hviezd rozličných vzory
V deň dajú svetlo slabé sťa na svite;
Iné okrúhle, krásne jich kolory —
Dnes okná — zajtrá strelnice z potreby.
Jedno v sklepenia vyrúbané štíte,
Jasia sťa mesiac na vysokom nebi.

Bárs noc hlboká, bárš v tak pozdnej chvíli,
Ešte sa lampa v temnom byte páli;
A dva rytieri meškajú v tej sáli,

Dva, ktorí včera z Pruska dorazili.
Starší mal šišiak, pancier ocelový,
I plášť široký a na ňom znak križa;
A keď kroky jeho k svetlu sa sblíža —
Na prsách blysne križ mu diamantový,
I meč pri boku obosečný dlhý.
Znám ho! To komtúr zákona križiakov,
To mladý Hugo. — Lež kto je ten druhý?
Jako z patrných možno poznať znakov,
Nemal on ešte rytierskej ostrohy,
Prse v panciere tiež neboly tuhom;
Úbor mal panský, — ale pán mu dvorí,
Pán s nim rozpráva nie jako so sluhom.
Slová Hugove skryté tajomnice, —
Často na páža zahladí sa líce.
Lebo tie líca sú pekné i jemné,
Vzozrenie páža tak čulé, dobytné,
I oči jasné sťa nebo blankytné,
Obočie tieňa riasy husté, temné;
Vlas jeho splyva v zlátisté prstene;
Ale na tvári smútok — zamyslenie.

Čo to za rytier tak pozdno pribýva?
Čiernu mal pevne zamknutú prilbicu,
I čierny pancier i náramenicu —
Obrovskú postaf železo pokrýva.
Zchýlil sa vchodiac pod veľké piliery;
No slovom pokoj nerušil zámkový.
„Prijšť sem do hradu čo ťa prinútilo?
Či rytierom ty krestanskej si viery?
A čo prinášaš? ... „Nič, len smrť Hugovi!“
Komtúra čelo strachom sa pokrylo.
„Strašný slov tvojich smysel znám krátušký;
Netušená z nich smrť pre mňa vyzerá,
Či znáš ovocie bodelsvingskej hrušky?
A náhrobníky Sandkirchen emitera?“¹⁾
Rytier pri menách opustil ramená,
I dvaráz kývne obrnenou hlavou —
V oknách zámkových ružička červená
Padla do oka Hugovi pod vravou;
Odštikne kvietok — i rytiera badá;
A rytier mlčí — a ružu prijíma,
Ku prsám nesie i k ústam prikladá.²⁾
Čelo Hugove mračíť sa počína,

¹⁾ Pod hruškou Bodelsvingu a na emiteri Sandkirchen odbývaly sa najväčšie zasadnutia tajných súdov, či tajny.

²⁾ Ruža bola znakom tajných súdov, v pochybnom ale páde jej rozličné umiestenie a upotrebenie.

Na tvári zhasly rumenca šarláty.
 Ešte dôvodov zhladáva od neho:
 — „Povedz rytieru, či si ty bohatý?
 Kto tvoji bratia? — a kde ti rodina?“
 — „Bohatstvom mojím kus zlata rídzeho,
 Bohatstvom mojím sú tri miery vína;¹⁾
 A brat môj tuná na meči vyrytý,
 V jednej má ruke veniec z rúž uvitý
 A v druhej štýlet vrah-krvou zkrápáný.
 Či dostatočné moje ti dôvody?
 Takú rodinu zem červená rodí!²⁾
 Takých mám bratov! Či som ti už známy?
 Poznáš ma! dom môj i s mojou rodinou,
 Čuj teda! — Krátke sú výroky slová.
 Zrada splnená i pomsta hotová.
 Ty znáš moc súdu — umreš pod hodinou.
 A ty čo páza odev si obliekla,
 Aby si svätej ľud viery kazila, —
 Navráť sa nazpät, odkiaľ si utiekla,
 Tam trest čaká ňa, jaký s' zaslúžila.“
 Vyšiel — a Hugo slova riecť netrúfal.
 „Či čuješ lubá odhlas jeho krokov?
 Čuješ! To posol ukrutných výrokov.
 Smrť mi doniesol, keď šťastie som úfal.
 O ľahšie, ľahšie bol bych skonil včera —
 Dnes šťastlivšiemu trudnejšie umierať!
 Hľaď, mesiac začal cez oblok nazeráť,
 Čuj, jako šumia von vlny jazera!
 Mesiac ma žehná, žehnajú ma valy,³⁾
 A o hodinu jaký sen zasniem?
 Lež darmo — darmo! — ja marne nezhytniem,
 Či si rytieri dakedy zúfali?
 Čakaj tu Blanka — privítam ho smele.
 Ten plášť by v boji ruky mi zamotal,
 Ten helm s perami z prikrehkej ocele —
 I meč ten na jich prilahký je hlavy.
 To tuná nechám, i kríž ten iskrový;
 Dlho na prsách mojích sa ligotal;
 On ti zpomenie boj môj, boj pokonný — — —
 Nie! — ja žiť musím — žiť chcem, moja lubá!
 Veď ma križiacke vchovaly domy,
 A neraz slávu hľadal som za domom.

¹⁾ Každý, kto chcel do spolku tajny (Vemgericht) vstúpiť, musel sa vkúpiť kusom zlata a tromi mierami vína.

²⁾ Tak menovala sa Vestfalia, hlavnie a pôvodnie shromaždište tajných súdov, od čerenej barvy svojich herbvov.

³⁾ Vlny.

Mám ja ešte meč, čo poráza hromom,
 Zbroj, ktorej ocel tak tvrdá i hrubá,
 Že ju železo žiadne neprelomí.
 Keď sa tak Hugo do boja pristojí,
 Nevydrú srdce zpod železnej zbroji!“
 „Jest ešte iný spôsob zachrániť sa,
 V svatine Boha pohanského skrýť sa.
 Kto sa tam vyzná v tých dierach podzemných?
 V krížnych priechodách i úkrytoch temných?
 Nejistá boja kocka rôzne padá.
 A zrade zradou vyhnúť nenie zrada.“
 Povedal — vyšiel — strašnú zbroj prikladá,
 Ktorou sa neraz víťazstva dosekal, —
 Skrútil sa — spešne chodbami utekal
 Do svatín boha, ktorý hromom vláda.
 Svätohna tiché krážíly sa kúry,
 Čierne pilierov lámaly sa tiene
 A rytier temné poprehliada múry —
 Možno v tých múroch, tajné utúlenie
 Vrahov do svitu od cieľa zatríma.
 Hugo sa zachvel. Božište kameňné¹⁾
 Pri obetnici vókol postavené
 Živými naňho hľadelo očima.

III.

Uskutočnenie výroku.

Nadišla strašná výroku hodina,
 Do sály vkročí mstitel súdov mladý;
 Stane pod pilier i blyška očima.
 Pri svetle blado tlejúcej lampady
 Na dlani rytier opretý spočíva —
 To obeť smrti. Známy plášť rytiera
 So znakom kríža na prsách mu splýva;
 Na helme známe kolíšu sa perá,
 I kríž komtúra na prsách sa jasá,
 I dobre známy meč pri jeho boku.
 Lež či tak rýchle chabne mužská chasa?
 Hugo pred chvílkou smelý i bujarý
 Teraz sa smrťou nalakal vídoku.

¹⁾ Božište = lararium. Staroslovanské chrámy mali podobu viac menej okrúhlastú. Na prosriedku, mieste kus vyvýšenom, kde stupiť len kňazovi a útočište hľadajúcim bolo dovolené, stála hlavnia socha, teda v tomto páde Paromova, pred ňou horel večný oheň z dubového dreva, na pravo i lavo obetnica; vókol týchto väčšie menšie sochy rozličných božstvá.

Prečo dľaň jeho líca mu zakryla?
 Či slzy kryje, čo tečú po tvári?
 „Hugo — hotový si? — Hodina odbyla!“...
 A ostrie blyso ocele jasavej. — —
 — — Križiak sa dlho nad trupom nebavil,
 Štýlet mu v prsách rozdretých zostavil,
 Pozrel — i vyšiel — zo sály krvavej.
 Z novu sa dvere prudko rozletely,
 V nich stane rytier. — To on! Hugo mladý!
 Od hlavy k päte odený v oceli. —
 Z očí mu iskria smelosť lampady.
 Zatočil zrakom. — „Blanka, Blanka moja!
 Čo chce ten úbor, tie perá a tá zbroj?
 Prečo tak mlčíš? Čo smutná tvár tvoja?
 Odpovedz slovo, drahý anjelič môj!
 Odpovedz slovo, — pre Boha — tvár siná,
 Ruka studená i sklísty blesk oka!
 I štýlet v prsách! — Už bila hodina!!
 On bol tu! — —“ Ztíchol; a boľasť hlboká,
 I žiaľ citlivý srdce jeho stisnul;

Prsia pracujú sťa zbúrené valy;
 Na chvíľku v očiach plameň pomsty blysnul,
 Ale zanikol vo slzách i žiali.
 „Sebou chcela ma Blanka nešťastlivá
 Pred strašných súdov zachrániť zákonom.
 Nie, keď zlomené šťastia sú ohnivá,
 Jamám žiť ešte?... S Bohom, Blanka s Bohom!“ —
 Lúče zornice zámok pozlátily,
 Nech vravia ďalší osúd zámku pána.
 Rytieri tajných súdov sa ztratili.
 A strašným pána losom nalakana
 Celá sa čelad rozbehla z večera.
 Lež kde tak dlho Hugo mešká, hoviev?
 Kdeže sa podel? To nech noe ti poviev!
 Nech vravia Nimfy Trockého jazera,
 Plakaly za nim. — A keď vystrčilo
 Nad ránom slnko rubínovú hlavu,
 Slzu na vodních lalijách boľavú
 Bleskom zrenice ono vysušilo.

Petruškin.

FEUILLETON.

Výprava do hôr.

Od *L. N. Tolstova.*

(Dokončenie.)

IX.

Naše vojsko vydobylo dedinu. Nebolo tam už ani jedného nepriateľa, keď generál s družinou, ku ktorej som sa i ja pridala, k nej sa priblížil.

Podlhovaté, úhľadné dómky, s ploskými strechami a červenými komínami, roztrúsené boly po pahrbkovitých, skalnatých zápolach, medzi ktorými vinula sa nevelká riava. Po jednej strane rozkladaly sa, ožiarené jasným svetlom slnečným, zelené sady s veľkými hruškami a slivami; po druhej strane trčaly nachýlené vysoké skaly náhrobné a dlhé drevené tyky, ktoré mali na vrchole kule a pestro barevné zástavky. Boly to mohyly bohatierov.

Vojsko stálo v šíkoch za dedinou.

V okamžení rozprchli sa dragoni, kozáci a pešiaci s radosťou po priečných uličkách

a pustý aul zrazu jakoby ožil. Tu rúca sa strecha, sekera zatína do tvrdého dreva a vylamuje dvere; tam začala horeť kopa sena, plot, chyžka a hustý stĺp dymu vystupuje do výšky v jasnom vzduchu. Tu vlečie kozák vrecu múky a koberec; vojak s vyjasnenou tvárou vynáša z dómku plachovú tácku a nejakú maličkosť; iný rozťahuje obe ruky a chce chytiť dve sliepky, ktoré kodkodákajúc behajú okolo plotu; zase iný našiel kdesi ohromný hrniec mlieka, napil sa z neho a potom s hlučným chechtaním praštil nim o zem.

Pluk, s ktorým som vyšiel z pevnosti N., bol tiež v dedine. Stotník sedel na plochej streche dómku a púšťal z krátkej dýmky obláčky dymu tak pokojne a bezstarostne, že uzriac ho, zabudol som, že sa nachádzam v nepriateľskom aule; skôr zdalo sa mi, že som v ňom jako doma.

„Nuž i vy ste tu?“ riekol, keď ma zazrel.

Vysoká postava poručíka Rozenkranca behala sem tam po dedine: ustavične nečo riadil a zdal sa byť veľmi zaneprazdnený.

Videl som ho, jako s vyjasnenou tvárou vyšiel z jednej chyžky; za nim viedli dvaja vojaci starého Tatára. Starec, ktorého celý odev tvorily zaplácané nohavice a pestrý, v handry sa rozpadávajúci polekaftan, bol tak starobou zklúčený, že jeho kostnaté ruky, ku shrbenému chrbtu pevne priviazané, sotva v zhybach držať sa zdaly, a krivé, bosé nohy sotva sa ohybovaly. Lica, ba i časť holej hlavy rozryté boli hlbokými vráskami, zakrivené, bezzubé ústa, šedivými fúzami obklopené, vždy sa pohybovaly; no v krásnom jeho oku žiaril posiaľ oheň a jasne zračil sa pokojný život starčoka.

Rozenkranc pýtal sa ho pomocou tlumočníka, prečo nešiel i on s druhými.

„Kam bych išiel?“ odpovedal a pokojne pozeral na stranu.

„Ta, kam išli druhí,“ prehodil ktosi.

„Mužovia odišli biť sa s Rusmi a ja som starec.“

„A nebojíš sa Rusov?“

„Čo mi môžu urobiť? Starec som,“ hovoril opäť a lahostajne pozeral na kruh, ktorý sa okolo neho utvoril.

Na zpiatočnej ceste videl som, jako ten istý starec, bez čiapky, ruky majúce sviazané triasol sa za sedlom radového kozáka a s tým istým bezstarostným výrazom pozeral okolo seba. Potrebný bol ku výmene zajatých.

Vyjdúc na strechu, roložil som sa vedľa stotníka.

„Zdá sa mi, že nebolo mnoho nepriateľov,“ hovoril som k nemu, chcúc poznať jeho mienku o poslednej srážke.

„Nepriateľov?“ opätovoľ on so zadivením, „veď jich ani nebolo. Či to menujete nepriateľmi . . . Vešierkom uvidíte, keď budeme ustupovať: uvidíte, jako nás vypravdia; čo sa jich ztamtade vysype!“ doložil, ukazujúc dymkou na mladý les, ktorým sme ráno tiahli.

„A čo sa tam robí?“ pýtam sa, prerušiac zrazu reč stotníkovu a ukazujúc na zástup donských kozákov, ktorí sa neďaleko

nás okolo nejakého predmetu shromaždili. V jich prosriedku ozýval sa plač, podobný plaču detskému, a jedon z nich zvolal:

„Nie, nezabi — počkaj — máš nôž, Jevstegneviču? — podaj nôž —“

„Čo tam robia ti naničhodníci!“ hovoril pokojne stotník.

V tom okamžení vybehol z jednej uličky švarný zástavník s tvárou rozhorúčenou a celý zdesený, kývajúc rukama, bežal k zástupu kozákov.

„Nechajte ho, nezabíjajte!“ kričal detským hlasom.

Keď kozáci uzreli dôstojníka, rozstúpili sa a vypusťili z rúk — bieleho kozľčka.

Mladý zástavník zarazil sa, zabručal čosi a celý pomáтанý stál pred nim. Keď mňa a stotníka na streche zazrel, začervenel sa ešte viac a pribehol k nám.

„Myslel som, že chcjú dieťa zabiť,“ hovoril jakosi nesmele sa usmievajúc.

X.

Generál poberal sa s družinou napred. Broj, s ktorým som bol vyšiel z pevnosti N., zostal v zadňom voji. Stotníny stotníka Chlopova a poručíka Rozenkranca išly spolu.

Prorocstvo stotníkovovo vyplnilo sa na vlas: sotva vkročili sme do mladej hôrky, o ktorej hovoril, zjavili sa na oboch stranách nepriatelia peší i na koňoch a to tak blízko, že som zreteľne videl, jako niektorí poloschýlení, s puškou v ruke, od stromu ku stromu behali.

Stotník zňal čiapku a poznamenal sa pobožne svätým krížom; nektorí starí vojaci nasledovali ho.

„Jai džaur! Urus iai!“ ozývaly sa v lese výkriky.

Slabé krátke výstrely nasledovali chytrou jedno za druhým a kulky hvízdaly z oboch strán. Naši odpovedali mlčky rychlou strelbou. V radoch ozývaly sa z času na čas rozličné poznámky.

„Zkade to striela nepriateľ?“

„Z lesa ide mu to dobre.“

„Bolo by treba diel.“

Delá rozostavily sa do refazi a po niekoľko kartáčových výstreloch zdalo sa, že ne-

priateľ slabne; lež za minútu, ba za každým krokom, ktorý urobilo vojsko napred, vzdávala sa strelba, krik a hluk.

Neustúpili sme od dediny ani na tristo siah, keď tu nad nami zahrnela nepriateľská hrubá strelba.

Videl som, jako delové kule v našich radoch ulice tvoria . . . no, načo vyprávaf všetky podrobnosti strašného obrazu; veď bych sám mnoho za to dal, kebych mohol zabudnúť naň!

Poručík Rozenkranc strieľal sám z pušky, kričal chraplavým svojim hlasom ustavične na vojakov a zadychčaná skákal od jedného k druhému. Bol trochu blády, čo veľmi dobre slušalo vojenskému výrazu jeho tvári.

Švarný zástavník bol vo vytržení: jeho krásne, čierne oči horely odvahou, perny zľahka usmievaly sa; i príbehol ku stotníkovi, žiadajúc ho o dovoľenie, aby mohol hnať útokom.

„Rozprašíme ich,“ hovoril v úplnom presvedčení, „dozajista ich rozprašíme.“

„Netreba,“ odpovedal krátko stotník, „nadobno ustúpiť.“

Stotina stotníkovia opanovala pokraj lesa a ležiac odpovedala strelbou nepriateľovi. Stotník vo svojom obnosenom kabáte a umazanej čiapke, úzdu popustiac koňovi a nohy skrčiac v krátkych stemenoch, stál mlčky na jednom mieste. Vojaci znali a plnili tak dobre svoju povinnosť, že nebolo treba rozkazov. Len časom okrikoval tých, ktorí pozdvihovali hlavy.

V postave stotníkovie bolo veľmi málo vojanského; no za to zračilo sa v nej toľko istoty a jednoduchosti, že som bol až prekvapený.

„Ten je opravdive udatným,“ riekol som mimovoľne.

Bol práve takým, jakým som ho vždy vidaval: tie isté nenútené pohyby, ten istý pevný hlas, ten istý prostosrdečný výraz zračil sa na jeho nie sice krásnej, ale uprimnej tvári; len v jasnom jeho pohľade mohol si pozorovať väčšiu, lež obyčajne napnutosť jako pri človekovi s celou dušou zaujatou svojou povinnosťou. Jak rozmanité premeny zbadal som pri druhých: jeden chcel sa zdať po-

kojnejším, druhý zamyslenejším, tretí veselejším lež obyčajne; len na tvári stotníkovie bolo vidieť, že ani na to nemyslí, jakým by sa zdať chcel.

Francúz, ktorý pri Waterloo zvolal: „la Garde meurt, mais ne se rend pas,“ a iní, obzvlášte francúzski hrdinovia, ktorí vyriekli pamätne výroky, boli pravda udatní; no medzi jich udatnosťou a zmužilosťou stotníkovou je ten rozdiel, že keby podobný znamenitý výrok bol sa kedy ozval v duši môjho bohatiera, dozajista by ho bol nevyslovil: a to preto, žeby sa bál, aby nim nezničil veľkú vec, a i preto, že jestli cíti človek v sebe silu vykonať veci veľiké, slov mu netreba. To je dla môjho náhľadu zvláštny a krásny ráz ruskej udatnosti; a jakože nemá cítiť srdce ruské bôľ, keď počuje medzi mladými svojimi vojakmi francúzske nechutné fráze, ktoré napodobňujú zastaralé francúzske rytierstvo? — — —

Zmizli v lese. — — —

Po krátkom hluku a praskotu vybehol z lesa podesený kôň a na pokraji objavili sa vojaci, ktorí niesli zabítych a ranených; medzi poslednými bol i mladý zástavník. Dvaja vojaci niesli ho pod pazuchami.

Bol blády jako stena, a pekná jeho tvár, na ktorej pozorovať bolo možno už len stien vojanského nadšenia, ktoré ho pred chvíľou ešte oživovalo, zkláňala sa ľahko na prsia. Na bielej košeli pod rozopiatym kabátom vidieť bolo nevelké, krvavé škvrny.

„Škoda ho!“ prehodil som mimovoľne, odvracajúc sa od smutného divadla.

„Veru škoda,“ prisvedčil mi starý vojak, ktorý s tvárou zachmúrenou o pušku sa opierajúc vedľa mňa stál. „Ničoho sa nebát: kam to vedie!“ dodal starostlivo prezerajúc raneného. „Blázon ešte — a zaplatil to draho.“

„A ty sa bojíš?“ pýtam sa ho.

„O nie!“

XI.

Štyria vojaci niesli na nosítkách zástavníka; za nimi viedol iný vojak biednu kobolu, ktorá dva zelené vozy s lekářskymi potrebami za sebou vliekla.

Očakávali lekára.

Dôstojníci prijazdili k ranenému a usilovali sa potešiť ho.

„No, bratku Alanín, teraz si potančíš trochu s lížičkami!“ prehodil s úsmevom poručík Rozenkranc.

Myslel si najskôr, že slová jeho dodajú odvahy švarnému zástavníkovi; lež jako som súdiť mohol z chladne zamračeného pohľadu raneného, nemaly tie slová žiadaného výsledku.

Prieváľal stotník. Pozorne hľadel na raneného a v jeho vždy pokojnej tvári zračila sa nelíčená sústrasť.

„Drahý môj Anatole Ivaniču,“ hovoril hlasom plným nežného živého účastenstva, jaké som neočakával od neho, „zalúbilo sa tak Bohu.“

Ranený obzrel sa; bludé jeho líca oživily smutným úsmevom.

„Tak je, a to preto, že som vás nepočúval.“

„Povedzte radšej, že sa tak Bohu ľúbilo,“ opakoval stotník.

Lekár prišiel a vzmúce od ranhojiča obväzky a iné potreby, vyhrnul si rukávy i pristúpil s potešiteľným úsmevom ku ranenému.

„Jako vidím, urobili vám i na zdravom mieste dierku,“ prehodil žartom celkom ľahostajne, „prosím, ukážte ju.“

Zástavník počúvol; no v pohľade, jakým premeral veselého doktora, zračilo sa zadivenie a výčitka, ktorú nezbadať posledný.

I začal skúmať ranu a prezeral ju zo všetkých strán; ale ranenému prešla trpezlivosť, s hlbokým vzdychnutím odstrčil jeho ruku . . .

„Nechajte ma,“ hovoril pološeptom, „všetko marné: umrem.“

Po týchto slovách zksesol nazad.

„Jako sa vodí zástavníkovi?“ pýtal som sa vojaka asi po päť minútách, keď som sa bol prv vzdialil k vedľajšiemu skupeniu.

„Zomrel,“ odpovedal vojak.

XII.

Bolo už pozde, keď vojsko v širokej kolone, veselo spievajúc, vracalo sa do pevnosti. Sluiečko schovalo sa za poshaženým hrebeňom vrchov a metalo poslednie ružové líče na dlhý tenký oblak, ktorý stál na jasnom, priezračnom obzore.

Sňahové vrchy začaly sa halit v lalujovú hmlu; len najvyšší jich výbežok vyznačoval sa neobyčajnou jasnosťou v nachovej žiare západu. Priezračný mesiac, ktorý už dávno vyšiel, počínal belieť sa na tmavom blankyete. Zeleň trávy a stromov zčernela a pokrývala sa rosou.

Tmavé massy vojska pohybovaly sa ticho rozkošnými nivami; z rozličných strán ozývaly sa bubny a veselé piesne. Spevák zo šiestej stotniny spieval zo všetkých síl a cituplné, mocné zvuky jeho čistého tenoru rozliehaly sa ďaleko priezračným večerným vozduchom.

Popelka.

Novella od *Viliama Györgho*.

(Pokračovanie.)

Na malé dievčatko nik sa nedopytoval, nedozvedal. Odkiaľ prišla, zkaďe je, kto sú jej rodičia, čo hľadá v tejto malej ukrytej dedinke, prečo musí tu žiť, dokedy má tu zostať: tieto otázky ani nik temer nenadhodil, ale čoby jich i bol v skutku kládol, opravdovú, obsirnejšiu odpoveď sotva by bol obdržal. Čo Rozložnovci na túto otázku odvetili, to všetko asi v tomto záležalo: Maličká Betka je preto tu, aby sa maďarsky

naučila. Po dvoch, troch rokoch dievčatko toto tak dobre naučilo sa maďarsky, ani sta by túto reč s materinským mliekom bolo vssalo. Tento cieľ teda bol dosiahnutý; ale ona len i na ďalej tam zostávala, aby sa trápila a trpela

Musela sa Betka trápiť, ale patrno bolo, že zná i trpeť!

Surové zaobchodenie, jakého sa maličká Betka účastnou stávala v tomto dome, urobilo

ju vážnou, zasmušilou; k ponosu nikdy neotvorila úst, veď dobre vedela, žeby jej ponos i tak žiaden živý človek si nepovšimol. Ale že docela ešte otupenou nebola, svedčilo to, že za tichých nocí, kde už celý dom spal, bolo často ťažké vzdychy počuť z toho kúta chýže, v ktorom si malá Betka bola na zemi biednu, z otrhaného koberca záležajúcu postielku postlala, a na vzdychy často i pridusený žalostný plač nasledoval. Bez všetkej podpory súc, horekovalo malé dievčatko, veď znalo ešte cítiť, znalo plakať — lenže i ten plač dušeť muselo, aby nim domácich nezobudilo.

Tak minuly sa dva, tri roky. Vyznamný obrat nastal v živote malej Popelky. I ju dali do školy. Zvláštnu váhu kladieme na to slovíčko „i“; to chceme tým označiť, že posielanie jej do školy bolo len pobočným cieľom, na kolko jej výchova veru neležala obzvlášť na srdci ani terajšiemu jej otcovi, ani maminke. Ale mali oni svoje roztomilé dievčatko, malú Marišku, zretelnicu oka matkyňho. I tá prišla už do toho veku, aby sa učila, jestli je jejďaka. Staršie dievky už dávno byly dedinskú školu vychodily, tak by Marienočka prinútená bola bývala sama chodiť do nej. A do školy jej bolo ďaleko, i cez jedon mostík ísť sa muselo. Čo bolo teda prirodzenejšieho nad to, že malé dievčatko sprievodčieho potrebovalo? Týmto sprievodčím stala sa malá Betka. Ona sama len málo bola väčšou od Marienky, ale biedou viacej nad ňu otužená. Pravda, že škola odťahuje dievky od pomoci v dome; no ale z čiastky pre poskytnutú Mariške službu bolo načím to prehliaďnúť, z čiastky bolo možno zameškanú doma prácu vo dne nahradiť večer; takéto väčšie dievča už mohlo byť večer dlhšie hore; no malo to väčšie dievča všetko spolu asi osem rokov.

Obe dievčatká chodily do školy, malá Marienka jako žiačka z povolania, malá Betka len jako jej sprevoditelka. Táto nemala ani riadnej knižky, ani tabulky, ba ani len riadneho miesta v škole medzi inými dievčatkami. Tá musela sa utiahnuť, kde sa jej práve miestiečka dostalo. Ani nebola zapísaná, ani nezaplátili za ňu; pán učiteľ teda ani nebol

povinným starať sa o ňu a zapodievať s ňou. No tým viac zamestnávala sa s ňou, a či lepšie rečeno, zamestnávala ju pani učiteľka.

Oh, divne vyzeraly za toho času školy! Vtedy ešte nestály pod tak veľkým dozorom, jako stojá teraz; vtedy ešte nepožadovali od škôl seba dokonalejšie statistické dátky, vtedy ešte tieto umkám posvätené miesta sotva navštevovaly vrchnostenské orgány, vtedy to — zvlášť v takychto malých dedinkách — tak divne išlo všetko, že kto opis toho dnes číta, s pokrúcaním hlavy si sloví: to je prehnané, nepravdivé, nemožné. A preca je to naskrze nie prehnané, nepravdivé, nemožné!

Podjaseň naplnila sa od jari do jasiň prázdno stojáca miestnosť školská. Krivo zostavené stolice zaujali rozkustraných vlasov chlapec, neumyté a neucášané dievčence, medzi nimiž sa i pán učiteľ kedy tedy objavil a to s obyčajnou domácou čiapočkou na hlave a s nevyhnutnou fajočkou v ústach a vyexaminoval malé dievky, ktoré eksamenovanie z čiastky čítanie, z čiastky ale i paličkou vyklopkanie znamenalo. Naplnenie miestnosti školskej nevztahovalo sa len na týchto údov.

S priblížením sa zimy dala pani učiteľka i sporohnisko svoje vnieť do školy, a pod tým časom, kým pri fajočke pán učiteľ vynaučoval, pani učiteľka tam i obed navarila.

Dvojnásobné docielilo sa týmto; nebolo sa treba v chladnej kuchyni zimiť; z druhej strany ale sporohnisko tak zakúrilo v zime, že ani lepšie treba nebolo; malé dievčatká sa mimo abecedy ešte i vareniu priučily, čomu pozdejšie snáď ešte viacej osuhu brat budú, lež abecede. V jednom kútku školy dalo sa pohodlné miestiečko pripraviť pre husičky. Krmnej huse i tak mnoho miesta nenačím, lebo jej nenarastú pečenky; najlepšie, keď voždy sedí, tak jej i pečenky narastú, i dobre sa vyťučí; prirodzene je najlepším miestiečkom pre ňu jedon kútik školy, kde je voždy pred očma. Jestli už potom po čas modlitby a spevu trochu i zagága, i to nenie veľká chyba, lebo veď to celý svet dobre vie, že hus nemôže tak spievať sfa stehlík, abo slávik, ale len gágať, jako to hus zvykla. I tohto zvieratka vlastnosť potrebnó je znať dieťaťu, nuž či to nie dobre,

keď ho môže mať vždy pred očima? K vôli väčšej živosti niekedy sa i prasiatka podívaly do školy, a ponevác kus otrúb lebo pomýj sa jim vždycky ušlo, konečne tak na to privykli, že sa jim dnu vôjst žiadalo, a tu t-ky kvikot porobili, keď si dvere otvorit neznali, alebo keď jim chytro neotvorili. Čudný to obrázok v našom čase, ale byly časy a miesta. kde bol opravdivým.

Keď pani učiteľka pri tomto zaneprázdnení svojom nejakú pomoc potrebovala, keď jej lebo vody do hrnka, lebo dreva, lebo kukuričné čutky bolo treba doniesť na oheň, samej ale sa jej nechcelo von íst na studňu, lebo do komory, posielala obyčajne malú Betku. Veď je i tak nie žiačkou, i tak nezamešká ničoho, bár by i pol dňa v takejto robote ztrávil; za odmenu trpia ju v škole, kde sa aspoň zohriať môže.

V tomto ohlade vychovávalo sa dievčatko veľmi dobre po boku pani učiteľky; i veľmi bolo privyklé k poslúchaniu. Postačilo jej len jedno slovo k tomu, aby bolo priam na nohách. Ale to jedno slovo obyčajne postačilo i k tomu, aby i z chlapcov jeden priam bol na nohách a šiel na pomoc malej Betuške. Ten chlapček mohol byť štyri, päť rokov starším od Betky. Volali ho Ivanom a bol sirotou, chudobný stryk ho vychovával. Keby bohatším bol býval, neomylné by Ivan bol býval prvým v celej škole; ale darmo, nebolo to možné! A veru bol veľmi pilným, veľmi dobrých mravov; lekcii vždy tak znal, jako vodu, a nikdy nebol v žiadnej prostopašnosti postihnutý. Bôh vie — tá dobrota sa s nim zrodila. Tento dobrosrdečný chlapček Ivan bol jediným na svete, čo malú Betušku opravdu lutoval; snažil i za to, že bola tak nevoľnou sirotou jako on.

Keď pani učiteľka malé dievčatko na studňu po vodu poslala, malý Ivan obyčajne sa hneď ta dostavil, vyňal z ruky dievčata dlhé to drevo, na ktorom vedro viselo, a takto jej riekol:

„Daj sem, Betka: ja vyťahnem vedro; ty si slabá k tomu, a keby ta dnu ztrhlo do studne?

O život dievčatka nik tak nepečoval jako on.

Druhýraz, keď Popelku po drevo poslali, Ivan sa i ta za ňou vykradol a tak k nej hovoril:

„Pomôžem ti niešť, Betka, to drevo až ku dverom; ťažké je to tebe.“

Námahy a bremeno dievčatka nikdy nikto takto nesdielal s ňou.

Samo v sebe byly toto všetko také nepatrné maličkosti, ktoré by si snažil nik ani nebol povšimol; óh, ale tej malej deve tak nevyslovne dobre padly. A jak by nie? Veď toto bola prvá srdečná sdielnosť, ktorú v živote zkúsila, veď to byly prvé úprimné a vlúdne slová, ktoré v živote slyšala!

A toto vlúdne chovanie sa chlapcovo budilo sestriinskú dôveru v dievčatku. Celou otvorenosťou raz prejavila sa k nemu:

„Bože môj, Ivane, jako by som rada čítat sa naučila; ale mňa nikto neučí! Doma vždy ma chlapci sprostou prezývajú; veď je pravda, že som sprostá, ale čože ja môžem za to, keď ma nik neučí!“

Ivan slutoval sa nad ňou, i počal ju učit. Zriedka stačili, najviac len pred školou, trochu to i pomali šlo, ale sa dievča preca len naučilo čítat z knižočky Ivanovej. I písať naučila sa Betka na jeho tabulke, i počtovaniu sa trocha priučila pod vedením jeho; ale k počtovaniu mala i najmenej spôsobilosti i najmenej chuti. O vela ľahšie priučila sa spevu ťažkých nábožných pesničiek, ktoré sú tak pekné, tak srdcom otriasajúce, jestli jich takéto nevinné detičky spievajú.

Bôh zná, prečo, prečo nie, ale malá Betka medzi nimi tie najradšej mala, čo byly najsmutnejšie. Tie s takým citom spievala, že ten, kto ju so súcitom načúval, slz zdržal sa nemohol. Doma ju i vysmievaly deti za to, takže len potajme spievať mohla. Keď jej niekedy v zahrađe dali prácu, kde len sama bola, pozdejšie potom v jasenné večierky, keď vo dvore na chladnej zemi husy krmila, pokiaľ údovia rodiny pri sviečke si v teplej chyži hovel: ač i miesto nebolo tomu primerané, pri takejto práci odrazu začalo dievčatko vyspevovať, nie veľmi hlasne síce, ale tým viacej s citom túto:

„Ó jak ste vy šťastliví,
Ktorí ste zomreli.

A Krista milostivý
 Obličaj uzreli:
 Už ste biedy zbavení,
 V ktorej my žiaľime;
 Vy ste už oslávení,
 Po čom my túžime.“

Niekdy zaspievala si:

„Kto len na Boha sa spolieha
 A v ňom si skladá nádej,
 Nech jako chce križ naň dolieha,
 Premôže všetko snadnejšie.
 Bôh sa svojich vo dne v noci
 Ujima, dáva pomoci.“

Niekdy i sama zakončievala so slzami pesničky tieto; ale preto tak cítila, že jej po nich vždy odľahlo na srdci, vždy s lepšou vôľou končila práce svoje, vždy väčšiu vďaku cítila oproti Ivanovi, ktorý bol tak trpezlivý, že ju týmto pekným pesničkám priučil.

Sami tohoto obsahu pesničky o tom svedčily, že tá deva veľkú náklonnosť mala k citlivostkárstvu, a či k zádumčivosti. Ináče spôsob jej života bol dľa toho; o mnoho viacej bolo v ňom smútku, lež radosti; či sa možno diviť, keď v boľavom srdci trňa zostalo?

Život dobrosrdečného druhu jej nebol preca tak smutným, jako jej; ten sa aspoň na rodičov svojich vedel rozpamätať, ten aspoň v dome rodiny mohol mať prítulok, keď celkom osirotel. Tito pokrevní boli veľmi chudobní, ale milovali úprimne šulajka sirotu.

Cez dedinku pretekal potôčok, na ňom stál chudobný mlyn na jedno koleso a Ivanov stryk bol v ňom tesárskym pomocníkom; to jest, bol on len posluhou, lebo tesárstvu nebol správne sa vyučil, ale že sa jako želiar priučil trochu tesaniu, i so strojom mlynským bol oboznámeným, po smrti predošlého mlynára stal sa tu správcom, meričiek odberateľom, len že pravda nezabudol pánom majstrom dať sa nazývať. Po smrti Ivanových rodičov prijal on k sebe sirotu; pravda, že bol i sám tak chudobným sťa ta kostolná myš, ale daj sa svete! už sa len nájde vo mlyne miestečko, kam by sa malé chlapiatko utiahnuť mohlo, a i kúsok chlebička ešte len zvýši pre neho. Ani ten darmo jiesť nemusí, aspoň postojí tu i tu na stráži vo mlyne, alebo odbehne po štvrták pálenky k Šalamúnovi, alebo bude chytať ryby v potoku a tak

zaobstará celý dom večerou. Nebude jiesť darmo. Jeho zamestnanie vokol domu započínalo sa najviac s letným časom, keď školy nebolo; v zime ale, keď voda v potoku zamrzla, mlyn nemlel, vtedy doma menej bolo roboty a starý mlynár neodtiahol Ivana od školy. Nech sa len učí, inšie mu i tak nemôže dať, len to, že ho dá vyučiť.

Ivan mal chuť ku stolárstvu. V malej strykovej dielni rád si on hobloval, stružličkoval a popri boku starého stryka svojho také pokroky urobil, že ho, majstra svojho, temer prevýšil. Čo okolo domu lebo mlyna bolo treba napraviť, tak dobre spravil i on, jako sám stary stryk, takže prácu takúto možno bolo mu sveriť. I usniesli sa na tom, aby sa stolárom stal; keď príjde tomu čas, pôjde vraj na učentvo a potom na vandrovku. Ale to všetko ešte bolo ďaleko; mohly ešte minúť i dva i tri roky, a to je ukrutne dlhý čas v živote dieťaťa.

Keď sa malá Betka s dobrosrdečným chlapčekom v škole oboznámila, ani nemyslela na to, žeby škola mala i prázdniny, a sice na dedine od skorej jari až do pozdnej jaseňi, a že za tento celý dlhý čas snah ani len raz nesíde sa s jedinkým svojim potešiteľom.

A škola mala prázdniny a každodenné vídanie-sa razom sa pretrhlo. Prišla zkuška. Malá Mariška dva týždne vopred každý deň dvaráz predčitovala si svoj veršík, ktorý jej ani nebol pán učiteľ vybral, ale sama jej mamka, ktorá sa za veľmi vzdelanú osobu držala. Ale keď ten veršík denne dvaráz opätovala, to zase najmenej dvádvadsaťkrát sa opýtala, kedy budú už jej šaty hotové?

Mama ju tešila, uspokojovala, že budú, byť musia, a čoby jich priam zpod zeme vyhrabať mala. A v skutku boly pekné, utešené šatočky, do ktorých keď sa obliekla, ešte o mnoho pyšnejšou sa stala, lež prv bola.

Malej Betke nedali spraviť šatočky. Ale i na čo, veď ona ani na zkušku nepôjde, ona nenie žiačkou, len domácej dcérečky sprievodkyňou.

Na veľké prosenie preca ju len pustili na zkušku sťa poslucháčku, lebo si vzala toľko smelosti, že o to požiadala, žeby rada

tam byť a počuť, jako bude malá Mariška svoj veršík odriekať. Na tomto základe dovolili jej, aby šla na zkušku.

Ale veru nač to tajiť, malé dievča len pre túto príčinu si žiadalo byť na zkuške. Tak jej čosi šeptalo, že toho hodného, dobrého šuhaja, ktorý ju učil a tešil, tam verejne pán farár pochváli. čomu sa už vopred tak veľmi tešila.

Dľa obyčaju vydržovali zkušku v kostole, a neškolská mládež shromaždila sa na chóre. Betuška tísila sa do predu a pomedzi drevené mrežky strčila hlavu, aby lepšie vidieť mohla. Preto pravda klačaf musela, čo bolo dost nepríjemné; ale malá devica nepocítila teraz tú nepríjemnosť, len aby vidieť a počuť mohla všetko, čo sa tam dolu robiť bude.

Najprv to zbadala, že temer každý chlapec a každé dievča má nové šaty, len malý Ivan nie. Ten i teraz v tom starom bekečku bol, ktorý v zime nosil, iba na lakfoch mal dve nové záplaty; mimo týchto nič nového nebolo na ňom. Vlasy mal i teraz tak pekne učesané, jako obyčajne, tvár i teraz tak čisto umytú, jako ustavične. Poriadku milovným šuhajčekom vždy bol a na čistotu nebolo treba nikdy ho upomínať.

A malička Betka v skutku dobre to tušila. Ivan zo všetkeho odpovedal výtečne, a keď odpovedal, vtedy pán farár a pán dekan obyčajne klonili jeden k druhému hlavy, niečo si šeptali, alebo aspoň nimi úľubne pokývali. Malé dievča pozorovalo to a tešilo sa. A keď i jeden príklad „regule de tri“ na tabuli dobre vypracoval, v ktorom ešte i zlomky boly, a vypracoval tak, že na miesto špongie uživanou zajačou nôžkou ani len jedno jediné číslo nezotrel a vypracoval tak veľkými číslicami, že eproti sediaci páni i bez okuliarov všetko dobre vidieť mohli, osvedčil pán dekan slavnostne: „Dobre je, výborne, syn môj.“ Srdiečko maličkej Popelky tak zatrepotalo na chóre, že keby v kostole tichšie bolo bývalo, snad by ten tlkot i tam dolu boli očuť mohli.

Táto blaženosť bola posledným darom školského roku. Po zkuške prestalo navštevovanie školy, nemohli sa mladí priatelia viacej vídať, shovárať.

Tak nazdala sa malá deva a mýlila sa. Pán Bôh neopúšťa tých, ktorých miluje, a obyčajne tam jim otvára prameň radosti, kde by toho najmieň boli očakávali.

Pani Rozložná myslela, že je malá Popelka dost už silná k tomu, aby mericu žita na taličke do mlyna zaviezť mohla. Ved sa tam traťi niekto, kto jej vrecko žita z taličky zloží a zase múku na ňu naloží. A v skutku traťil sa, bol to malý Ivan. Teraz mali ešte viac času spolu hovoriť, lež v škole; lebo pani Rozložná prísne naložila, aby sa domov prísť neopovážila, kým celá merica nebude zomletá, a aby vždy pozor dala, jako sa mele, aby nedriemala, preč neodišla, lebo mlynári sú vraj všetci zlodeji, ktorí vždy okrádajú melúcich a také mýtovnice berú, žeby i štvrtina moc bola; nenie potom div, že sa také pekne prasiatka vyvalujú pred mlynom; lahko vraj tam prasce dochovať, kde to z cudzieho vrecu sa sype.

Takýmito praktickými zásadami a hospodárskymi napomenutiami vypravila pani Rozložná Popelku na cestu, ktorá tento rozkaz práve tak plnila jako iné, ale o mnoho vďačnejšie, lež všetky iné, lebo veď pri tejto príležitosti išla na to jediné miesto na svete, kde sa s láskou a so súcitom potkala.

Kde Ivan bol, tam sa obradnutia veru nebolo čo báť; ale preto malá deva verne dočkala, počim jej žito sa zomlelo, nepohla sa ani na piad z mlyna. Čítali, alebo shovárali sa spolu sfa brat so sestričkou, vlúdne, úprimne, nevinne. O ľúbosti nevinné deti nemohly znať ničoho. Jich len súcit, priateľstvo a smutného lósu spoločný záujem spojoval. Jich shovor bol voždy tak neviným, že by mu i sami anjelia s radostou načúvali boli.

Betuška najradšej počúvala, keď jej Ivanko o svojej matke rozprával. A on tak mnoho pekného vedel rozprávať o drahej nebohej matke svojej! Jak ľúbo tá k nemu hovorila, jaké pekné šatočky mu šila, jaké dobré kúsky mu jiesť dávala, a keď mu niečo chýbalo, jako srdečne vypočula ponos jeho a náhlila mu pomáhať. Keď vstal, vtedy jeho mamička už vždy bola hore; ona ho umyla, učesala, obliekla, a on až po dnes ešte všetko tak robí, jako sa od svojej ľubej maticky naučil.

A jako krásne spievať znala, spievať svetské i nábožné piesne; a jaké preutešené povesti vedela rozprávať! V zime matka celý večer priadla a rozprávala a Ivan položil si hlávku matke na kolená a počúval. Niekdy to bola taká veselá povest, že sa oba smiali sťa dvoje hrdličiek; niekdy opäť taká smutná, žeby mu srdce bolo puklo od žiaľu, keby sa nebol vyplakal. Takýto čas sa mamka obyčajne rozosmiala, skloniac hlavu k Ivankovi, ale tiež so slzami v očiach takto mu slovila:

„Ty malý blázonko, ty, nuž čo plačeš, veď je to len poviestka!“ I bozkala ho, a tento bozk, tento materinský bozk lepším bol od cukrového mlieka! Keď bol potom ospalivým, mať ho vždy uložila, spolu sa pomodlili, on v posteli klaňiac, matka pri posteli stojác, a jemu sa vtedy tak zdalo, jakoby i matka také zlaté krydla mala, jako ten zlatý anjel v kostole, čo tak pekne hľadí od organa dolu. I jeho matka tak pekne, tak vlúdne hľadela naňho. Už nehľadí viacej.... dostala v skutku krydla — malého synka nechala na zemi, ona sama ale hore vzlietla k opravdovému anjelom.

Óh, jaká sladká, jaká smutná bola táto rozprávka, jak tomu, čo ju rozprával, tak tej, čo ju počúvala.

Takáto rozprávka tým sa obyčajne končila, že sa oba rozplakali. Ivanko tú oplakával, ktorú znal a utratil, Betka tú, ktorú nikdy nepoznala. Ach, jaký biedny lós bol oboch! Ale lós malého dievčatka bol zajiste najbiednejší.

O to, jakého malé dievčatko vo mlyne malo tešiteľa a ochrancu: o to dlho nik sa nestaral, nik si to nepovšimol. Ktože by sa bol staral do tých ubohých dvoch sirôt?

Raz doznali sa to ale preca, jakým je malý Ivan Betuške neohrozeným ochráncom. Na druhé leto, keď deti už o celý rok zase staršími sa staly — malá Betka bola jedenásť a Ivan štrnásťročný — poslali Popelku opätne ešte raz do mlyna. Teraz o mnoho dlhšie tam sa bavila, lež inokedy, takže pani Rozložná ju upodozrievať počala, že sa domácej roboty vymknúť chce, alebo čas niekde daromne s niekým preštieboce. A nebola toho tá príčina; ale bohatší jedon hospodár naraz do-

niesol viacej pšenice mleť, a kým tá cez ka-meň neprešla, dotedy sa prirodzene druhému mleť nemohlo. Popelka daného rozkazu prísne sa pridržala, i strážila pšenicu, kým na ňu rad prišiel; ináče nič jej nepadlo tak snadno, lež vyplnenie rozkazu tohoto. A veru už mrkalo, keď sa jej pšenica zomlela. Ponevác oproti Popelke v celom dome Rozložných zášť panovala a pmi Rozložná vždy to najhoršie o nej predpokladala: i teraz z okamženia na okamženie netrpezlivejšou sa stannúc, konečne naložila mladému panáčkovi Miškovi, lubému synáčkovi svojmu, aby sa šiel preísť pri mlyne, dal pozor na toho daromného fagana, a jestli ho pri nejakej hre zastihne, aby ho dobre, ale dobre nabil.

Panáček Michal bol už vyššie pätnásť rokov starý, i došiel práve z blízkeho mesta, kde do gymnasiaľnej školy chodil, na prázdniny domov. Jako mestský panáčik gavaliera hral v dedine, s korbáčikom chodiac v ruke. I teraz schytil korbáčik a šiel rýchle smerom ku mlynu. Sotva bol v polovici cesty, našiel na brehu potoka tú, ktorú hľadal. Na miesto nej samej našiel dvoch, s Betkou i mlynárskeho chlapčoka Ivana. Chlapec pomáhal jej tiskať taličku a práve teraz po prvýraz od-dychovali. Betka sedela na vreci a Ivan stál pri nej.

Panáček Miško skryl korbáčik za chrbát a tak sa prikradol k nevinne sa shovárajúcim. Sotva ta došiel, hodue šibol dievčatko po chrbte a ohriakol ho surove:

„Nuž ty tu mrháš čas, daromnica?! Len príjd domov, dostaneš ho!“

Dievčatko hrozne vykričlo. Haňba ho ešte väčšmi bolela, lež bitie. Jedným skokom stála za Ivanovým chrbtom, jakoby pudom prirodzeným vedená utiekať sa chcela o pomoc silnejšieho. Nebolo jej treba ani nič hovoriť, nebolo jej treba o ňu prosiť, lebo chlapík už vtedy držal pánika svalovitou rukou za rameno a volal naň:

„Neopováž sa ešte raz udrieť to dievča, lebo si priam v tom potoku!“

„Ty bys mňa chcel hodit do potoka, ty darebák, ty žobrák!“ odvetil mu pánik, a vytrhnúť si rameno z ruky, jeho zase bit chcel.

V tom okamžení chytil mu Ivan korbáč, jedným mohútnym trhnutím dostal ho von z ruky Miškovej a zahodil do potoka; zahodil — korbáčik pánikov.

„Môj korbáč!“ vykrikoval pánik zúrivo a hnevom rozpálenou tvárou pochytil ostrú skalú zo zeme a hodil ňou do hlavy Ivanovej, že sa bez vedomia zvalil Betkin ochranca na zem.

Všetci traja boli ešte deťmi, ľudskú krev vylievat nevideli nikdy.

„Prekliaty!“ vykrikovalo dievčatko v zúfalstve, „zabil si ho!“

I sám ten nerozmyslený skutok učinivší pániček uveril to. Hrozným strachom vražedníka hnaný, na smrť blady utekal Miško domov z miesta toho hrôzy.

Keď sa dievčatko z hrozného strachu svojho prebralo, prvá jeho práca bola tá, že si šatočku z hrdla odviazalo, ku potoku s ňou bežalo, do vody ju omočilo a zase sa rýchle nazpät s ňou vrátilo. I pokľakla Betka ku nemu a kým jej vlastnou tvárou slzičky sa lialy, mokrou šatočkou s najvätsou nežnosťou a opatrnosťou umývala zakrvavenú tvár svojho obranca. Keď čerstvá vodička tvár jeho ovláčila, prišiel chlapec pomali ku sebe. Otvoril oči, a jako zazrel, kto je to, čo ho opatruje, vlúdny úsmev zahrál mu perami, i šeptal:

„Tys tu, milá Betuska? Ach dobre, žes tu!“

Dievčatko zase bežalo ku potoku, aby šatočku omočilo a to dotedy opätovalo. Kým sa Ivan úplne neprebral. Potom chcel zase fapať domov jej taličku; ale dievčatko nijako nechcelo k tomu privoliť.

„Nesmieš, Ivanko, veď ja to zaveziem sama domov; ale najprv teba domov odprevadím.“

Toto zase chlapec nedovolil. „I tak si sa už dlho zdržala,“ riekol, „ubijú ta doma. Ja zajdem už i sám domov; nebolí ma už — veľmi.“

„Chudáčik Ivanko!“ slovila deva povdäčným zrakom a slzavým okom pozerajúc naňho: „to nikdy nezabudnem Miškovi, že ta tak udrel.“

„Chudátko Betuska!“ odvetil Ivan, „ani ja mu neodpustím nikdy, čo tebe urobil.“

I pozdravili sa a rozišli. A jako šli popri potoku jeden dolu, druhý hore vodou: časom zastavil sa hneď jeden, hneď druhý a načúvali. To načúvali, či sa niektorému niečo neprihodilo, či ozaj už došiel až domov šťastlive?

Nestalo sa nič žiadnemu, — došli domov šťastlive; pravda síce, že bol už čierny mrak padol dolu na zem, ale na cestu tých dobrých dvoch dietok už počaly nebeské hviezdičky svietiť.

(Dokončenie nasleduje.)

Medressé a softovia.

Príspevok ku poznaniu kultúrneho rozvoju v Turecku.

Podáva Ján Kullík st.

Nech že sa i ja — „starešina,“ ktorý ešte europejskú bonapartovskú vojnu z mladistvých dôb svojich pamätám, medzi vás, vy mladí sokoli tatranskí, zamiešam; veď nám i tak kdesi vytýkate, že sme ochabli a z bojovného šiku vystúpili! Oj, neochabli sme, len predvoj vám postúpili; i za vami pevným krokom krácame v borbe za naše kultúrnopatriotické bytie či nebytie, a čo ešte zo starých bojov sily v nás, tou, kde sa dá, podporujeme vás, razíme vám cestu. A či to nenie podpora, keď náš malý Slov. Binhedeš

všetky slovenské a viacej českých časopisov a to vo viac výtiskoch odberá? Nech by to všetky slovenské obce, mestečká a mestá robily, kto by nám na tomto poli odolal? Bola by to mravná veľmoc a tej klonili by sa všetci naši odrodilci. Ale k veci!

Na dolnom Dunaji zúri boj: alebo kríz alebo polmesiac podľahnúť musí. Zraky všetkých národov obrátené sú na toto krvavé dejisko, kde vedchá budova ríše osmanskej na hrubú klesá. I nebude od veci, keď aspoň skrovný náčrtok základu toho, na ktorom

kultúrny rozvoj tureckého národu spočívať má, podám.

Turecko zaujíma teraz 20—25.000 zemepisných štvoročných míľ v Asii, a síce bohaté zeme Armeniu, Kurdistan, Irak-Arabi, El Džesireh (Mesopotamiu), Malú Asiu, Syriu s Palestínou, polostrov Sinajský a celú Arabiu s veľmi značným obyvateľstvom 16—17 mil. duší, najviacej k islamu sa priznávajúcich. Európske Turecko má 9451 zem. štvor. míľ so 16—17 milliony obyvateľov, z ktorých pripadá na Bulharov 6—7 millionov, na Srbov 2,000.000, na Albancov 1½ mil., na Grékov 1,000.000, nerátajúc iné ešte národy. Sultán je teda najmocnejším panovníkom mahomedánskym na svete. Tak zvané sväté mestá, Mekka a Medina, ležia v jeho ríši; a preto nazýva sa „panovníkom veriacich,“ najvyšším kňazom islamu a obhájom viery. Korán hovorí o sultánoch: „Oni sú páni národov a tónou Boha na zemi; oni sú vojvodovia a predstavení spravodlivosti, páni všetkých pozemkov, statkov a životov ľudských; všetka vydobytá zem patrí jim.“ A sultán musí byť preto bohabojný, spravodlivý, milostivý, najmä naproti ulemom, lebo títo ulemovia tvoria zvláštnu mocnú kastu, ktorú panovník nikdy proti sebe popúdiť nesmie; týchto moc tak zrástla, že už často sultánovia vo svojich palácoch triasť sa museli. Peknú ilustráciu k tomu podali nedávno nádejní ulemovia, t. j. softovia, poslucháči to tureckého bohoslovca, na ktorých dorážanie veľký despota Abdul Aziz svojho velvezíra a Seich ül-Islama (hlavného kňaza) zhodil a i sám účasťou týchto „študentských mudrcov“ s trónom i hlavu ztratil.

A kto sú títo softovia? Jako to vyzerá s jich vzdelávaním sa? Islam nemá tak organizované bohoslovecké ústavy, jako kresťanstvo; tak jako i koran ani zďaleka ku evanjelium prirovnať sa nemôže. Nuž práve tak sa liší i mahomedánsky učenc bohoslovca od kresťanského. Islam vôbec žiadnych druhých škôl nemá, len tie pre bohoslovcov určené, ktoré i budúci právnici, filologovia, filozofovia, matematici, astronomi, historici atď navštevujú.

V Islame takto to vyzerá so školstvom: pri každej väčšej mešite jestvuje osobyté

stavisko *Medressé* (zkúmací, zpytujúci dom) rečené. Svoje vydržiavanie fahá Medressé obyčajne z vlastných dôchodkov a zo základín zbožných láskavcov. Moslem to za Bohu najľúbeznejší skutok pokladá, keď takéto pobožné miesto založí. Bývalý sultán dal v Bekšitaji mešitu postaviť, ktorá názov „Azizieca“ nosiť bude a hneď pri nej ulicu a v nej viac domových bytov, z jejichžto dôchodkov mešita a medressa udržovať sa má. Tieto školy, v ktorých sa všetko možné, užitočné i neužitočné učí, menuje Moslem „Medresse-mi.“ Keď odhodlá sa mladý Moslem do takej školy vstúpiť, to sa môže každého času stať, bo v medressach niet žiadnych prázdnin, ani istý čas k zapisovaniu. Obyčajne stáva sa to na počiatku jari a podzimku. Ani zápisné neplatí sa tu, ani zkúšky nového hosta miesta nemajú; dostačí, keď taký dovandrovaný studiosus hodnú porciu zvedavosti a odporúčajúce písma z domoviny svojej prinese. Obsah takého odporúčajúceho písma býva, že jeho otec, starý otec, praded boli stĺpy islamu a že dva triráz za života do Mekky a Mediny putovali a jich mladý potomok robí nádej, že svojou horlivosťou a učenosťou bude islamu časom k chlúbe a cti. Na to najväčšie závažie kladú. Prijatie teda na akademiu (!) rýchlo sa skončí a večerá prijatý šuhaj zajtra je už akademikom a dostane titul „softa.“

O pravom význame slova softa podnes arabskí etimologovia nesrovnávajú sa; niektorí ho od greckého „sophos, sophisma“ (mudrc, umelec) odvodzujú, druhí za slovo perského pôvodu „suchlech“ (páliť, spáliť) z pokazeného participiuma toho slova držia — tedy podľa týchto druhých: „od zvedavosti horiaci mladík,“ to je softa.

Zaopatrenie svoje najde si softa, keď nemá z domu podporu, v samej medresse, alebo keď dajakú kondíciu, jako knihriaditel, pisár, domový vychovávateľ prijme. Obyčajne sa tým ľuďom vyučovanie malých detí zverí, a každý bohatsší Turek z medressy zaopatří si softu, ktorému poskytne chov, hospodu i maličký plat, za čo mu tento jeho synkov (bo dcérky bývajú v háreme od matky, alebo niektorej otrokyne vzdelávané) vychováva, tak

ale, aby jich na bohobojných Islamov odchoval. Nenávistným okom šilhajú chudobnejší Turci na boháčov, ktorí takúto perlu, drahokov — softu vo svojom dome majú a oni bez takéhoto zaobísť sa musejú. Nenie ani divu! Taký softa je obyčajne „faktotum“ v dome, alebo „spiritus familiaris,“ keď on deti vychováva, zápisnicu domového pána vedie, jeho často i svojou radou podpira a pri tom dohliada na všetko pri dome, aby sa prísne v ňom podľa predpisov koranu konalo.

Teraz už vidíte, čo softovia môžu! Oni, keď na to príjde, i celú europejskú diplomaciu s jej reformami poturbujú.

Nuž ale, poďme zas k medressam. Ponevác všetko na učbarovej vôli záleží, tak o školskom poriadku ani reči. Každý učbar určí si hodiny sám, jako ho vóla nadíde, svobodnovolne, i učencovi je voľno, učbára i hodiny si volí, jako mu vóla príjde. Podelenie hodín v medressach neznajú a prednášky jedného učbára trvajú tam dakeďy za dve i tri hodiny jedno po druhom, podľa toho, jako je učbar naladený, keď tento nie tak na plat hľadí, jako na mzdu, ktorá za svedomité vyplnenie povinnosti, totiž na tú snahu, svojich poslucháčov za bohobojných a učných Moslemínov vychovať, v tureckom raji naňho čaká. A to softovia ocení si vedia, žeby sa ani jedon neopovážil pod prednáškami odísť, alebo dlhú chvíľu pri tom ukázať, bo by taká nevytrvalosť proti slušnosti čelila a proti nebu sa prehešila. Ináče softovia pod dozor nepadajú. Pri prednáškach sedí učbar v predku siene na nízkom divane a žiaci na kobercoch pousedaní (i na kožach zvieracích) naslúchajú, jako keď naše deti na zemi v prachu hračky si robia. Disputacie v prosried prednášky sú dovolené a professor práve rád má, keď jeho žiaci o prednesenom odseku s nim,

abo medzi sebou ostré hádky a dišputy zavedú. — Keď už tak softa istý počet rokov v medressé strávil a poklad svojich známostí si rozmnožil, s hrdým seba povedomím povie knižkám „s Bohom“ a vystúpi do verejného života. Zkúske sa prave podrobiť nemusí, ani sa za školské svedoctvo starať; dost mu je, keď mu professor dá malé písmo, kde pilnosť a nábožnosť svojho učenca vytváruje a ho ďalej odporúča. Obvykle dostane taký abiturient po dokončení svojich studij úrad pri vláde, a sice bude z neho Imem (kazateľ) pri daktorej mošeji, alebo Mollah (celý kňaz), alebo Mufty (vykladač zákona, notár, advokát, to spolu chodí), alebo Kadhi (sudca). Keď sa uchádza o duchovnie postavenie, vtedy sa musí u Šeich-ül-Islama, ktorý tu svoju residenciu má, predstaviť, alebo i u daktoreho Kadhi-Mollaha (kňaza a sudca jednej provincie, ktorý ho zkusuje, či pre tento duchovní úrad má dostatočnú známosť, jako známosť korana, staroarabskej a krajinskej reči a jej mluvnice, známosť biografie proroka z Hašam Ben Mohamed El-Rebbe, niečo z filosofie Alkimi, Alfarabi, Ibn Jachja a Komentara Avicenna k prácam Aristosa (Aristotelesa). Jestliby sa kandidát nedostatočným k niektorému zo žiadaných úradov byť dokázal, nuž sa mu jednoducho odročí a on sa za „Naiba,“ t. j. prísedníka súdu vymenuje a môže sa zatiaľ k druhej zkúske pripraviť, a keď prináležal k stavu Muftov, abo Kadhihov, bude z neho „Klema,“ t. j. štátny mudrc, a má pri vládnej správe slovo. Najvyšší medzi Muftami je Kebír (velko-mufty), ktorý i titul Šeich-ül-Islama nosí. Tento velikaš má to jedno dobré, že nemôže byť na smrť odsúdený, ale zhodený ovšem, jako sa to dožaním softov nedávno stalo a celú diplomaciu europejskú pomýľilo!

Teša Nikolič.

(Vyobrazenie na strane 265.)

Srbský minister války, Teša Nikolič, je jednou z najprednejších osobností v Srbsku, čo tým viac na váhu padá, že je aj príbuzný kniežata. — Po odbavení gymnasia študoval

v Berlíne vojenské vedy r. 1855—1858; na to stal sa professorom na belehradskej vojenskej akademii a veliteľom baterie. — Nikolič zasnúbil sa ešte za nebohého Michala

s Herminou Obrenovičovou. — R. 1873 stal sa plukovníkom a veliteľom belehradskej posádky. Vojak je vzdelaný a rozhodný, a terazšie sriadenie srbskej armády je po Zachovi a teraz už v čas války po Černajevovi najviac

jeho zásluhou. Nikolič stal sa ministrom války lanského roku. — Avšak práve čo toto píšeme, doniesli temer veškeré časopisy z Belehradu zpravu, dla ktorej Nikolič z hodnosti ministra války zadakoval.

Ubytovanie Čerkesov medzi Bulharmi.

(Vyobrazenie na strane 273.)

„V okamžení tomto vraždený je celý jeden národ. Kde? V Europe! Má tento zločin svedkov? Má svedka jedného — a tým je celý svet.“ Tak prehovoril nedávno slavný francúzsky básnik Viktor Hugo. A slová jeho sú pálčivou výčitkou diplomacii, ktorej v Europe osudy národov do rúk sú zložené; no sú i útechou tým, ktorí obeťou sa stali hrozného utrpenia, sú útechou i nám, ktorí plakať musíme nad krutým osudom bratov našich, na Balkánskom polostrove krvácajúcich. V Bulharsku trpeli a trpia bratia naši najvätsiu biedu. Čo toto píšeme, množí sa bieda viac a viac. Jadro celého obyvateľstva zahynulo na popraviskách a väzeniach. Vyše 50.000 nešťastníkov pozbaveno je prístrešia a všetkeho, čo by jim skromnú výživu poskytnúť mohlo. A čo nezničila turecká besnota, to stane sa obeťou hladomoru. Anglický jedon dopisovateľ píše, že nedávno našli sverepí bašibozuci osem žien, ktoré sa boly za niekoľko týždňov v jednej jaskyni skrývaly. Ubohé boly hladom zmorené a podobaly sa mrtvolám. „Pohľad na tieto ubohé osoby,“ hovorí dopisovateľ, „ktorým z tvári hladela smrť, a ktorých vysušené telá prikryté boly špinavými handrami — tento pohľad nútil k plaču, a preca boly zhovädilými Turkami trýznené až na smrť. Všetkyh osem zahynulo čo obeť zhovädilej chlipnosti.“ Tak rozširujú fanatickí synovia púšť asijských osvetu na východe Europe! A takými „nosičmi kultúry“ boli Bisurmani i drier. Bulhari otupeli trýznením storočným a klesli na mysl tak, že nemali pre svoje utrpenie jedine žiaľ a vzdychanie. Len jednotlivci stali sa pomstiteľmi; boli to hajduci jako Stojan, Bojčo, Zlatjo barjaktar a iní. R. 1862 osadila

vláda turecká na najlepšie bulharské pozemky krimských Tatárov počtom asi 12.000. V tomto čase hajdučil slavný Panajot Hitov s Rakovským. Ešte sa ani Bulhari nezotavili po Tatároch a už nasledovalo nové stahovanie sa divokých Čerkesov, ktorí v boji proti Rusku Turkami podporovaní hladali po ťažkých porážkach r. 1860 a 1864 útulok u moci tejto. Časť osadená bola v Malej Asii, iná usadila sa na dolňom toku Dunaja, najvätsia časť, asi 280.000 hláv počítujúca, usadila sa pomocou zbrane v severozápadnej časti Balkánu medzi Bulharmi. Ze práve do týchto krajov hnaný bol hlavný prúd vysťahovalcov Šapsuchských a Abašských, je prirodzený následok obáv vlády tureckej pred spojením užším medzi bojovnými Srbmi a početným národom Bulharským. Chcela ona medzi oboch postaviť bojovníkov z remesla čo strážcov, spolu i spojenie mohamedánskeho živlu s kmeny albánskymi čo i nie uskutočniť, nuž aspoň pripraviť. Ze pri takom názore vlády nievela právneho pomeru majetnosti šetreno bolo, jasnejšie je nad slnce. Jako drier Tatárom, museli teraz Bulhari domy svoje i polnosti prepustiť divokým týmto hostom. O odškodnej náhrade od vlády nebolo ani reči. Nezniesiteľné toto bezprávie malo v zápätí veľké pobúrenie myslí, ktoré hneď po zhodení knaza romanského Kúzy zjavne vypuklo. Čaty Panajotove a Totjove objavily sa na Balkáne. Turci jich hneď prenasledovali. Čata Totjova bola pri Vrbovky r. 1862 porazená a Totjo, ktorému sa s ťažkosťou podarilo spojiť s Panajotom, musel s týmto pri ustavičnom boji s Čerkesami a nizamy (radové vojsko turecké) uchýliť sa do Srbska. Účastníkov, ktorí čatám hajduckým jakokolvek pomáhali, zastihol

strašný osud. Mnoho jich bolo obesené, na koly stoknuto, mnoho zahnané do Asie. A neboli tým Bulhari zastrašení. R. 1868 prešla nová hajducká četa, asi 150 mládencov na Balkán pod vedením Hadži Dimitra, Asienuva a Štefana Karadži. No, ešte nedostali sa do vrchov, už zahynuli všetci i s vodcami v lesnatých údoliach Gabrovských. Týmto pokusami dosiahli Bulhari to, že sa Turci k odlúčeniu Bulharov od gréckej cirkve, ktorá v ceste jich lit. a národného rozvoju i pokroku stála, naklonili. Vo februári r. 1870 založený bol dávno žiadaný bulharský exarchat. Od toho času zdalo sa byť tichšie na Balkáne, ačkoľvek krvolační, zločejší Čerkesi neprestajne Bulharov sužovali, až

viani vypuknuvšie povstanie v Hercegovine myslami Bulharov zatriaslo.

Obrázok náš predstavuje násilné ubytovanie divokých Čerkesov medzi tichým národom Bulharským. Ubohí títo bratia naši museli, zaptiami (tureckými bandúrmí) donútení, buďto pre prisťahovalcov nové obydlia na svoje vlastné útraty stavať, alebo, jako na obrázku našom vidieť, svoje vlastné obydlie jim prepustiť. I polnosti, ktoré dľa tureckého pochopu všetky patria sultánovi, podriadené byly novému deleniu a drevnejší majiteľ bol rád, keď mu ponechaná bola aspoň polovica drevnejšieho majetku. A kde sa dejú takéto zločiny? Odpovedáme s Viktorom Hugom: V Europe a to v druhej polovici XIX. storočia!

Drobnosti.

Či mnoho Mahomedánov v anglických osadách žije, bude snáď teraz mnohého zaujímať, kto stopuje držanie sa Anglie vo východnej otázke. V Bengalsku žije jich 19,553,831, v Penčabe 9,337,685, v severozápadných provinciách 4,189,348, v Bombayi 3,870,450, v Madrase 1,857,875, pri Audhu 1,197,704, v Assamu 1,104,604, v sredných provinciách skoro 1 million. A tak má Anglia viacej lež 40 millionov Mohamedánov, t. j. o 9 millionov Mahomedánov viacej, lež je v evropskej Anglii, Valse, Irsku a Škotsku — kresťanov. Indickí Mahomedáni pozorujú síce europejské udalosti s interessom, no o nejakom väčšom pohnutí myslí nemôže byť reči.

Čo znamená slovo *baša* či *paša*? Slovo *paša* složené je z dvoch perských slov: *Pai Šah*, ktoré znamenajú v preklade noha šachova. Je to pozostatok prastarého perského, Xenophontom uvedeného, štátneho sriadenia, dľa ktorého Cyrus svojich úradníkov nazýval svojimi nohama, rukama, očima a ušima. Dozorcovia vniutornej štátnej správy menovali sa — očima štátu, tajní vyzvedači — ušima, sháňači daní — rukama, vojaci — nohama, sudcovia — jazykmi spravodlivosti. Posledným pozostatkom nekďajšieho východného názvoslovía pre najvyššie úrady v štáte je

titul *paša*, ktorý buď čo miestodržiteľ, lebo čo veliteľ, alebo čo vezír je „nohou kráľa.“

Knih tlačiarstvo. Známo je, že Holandan V. Jansoen okolo r. 1430 na dreve vyrezával písmeny i obrazy tlačil; avšak Ján Kutnoborský, rodom z Kutnej Hory v Čechách, počal už pohyblivými písmenami asi r. 1440 tlačiť, a síce v Štrasburku a potom v Mohuči umenie svoje r. 1450 zvelebil. Umenie toto rozšírilo sa veľmi. I podáme prehľad, ktorého roku kde knihy tlačiť počali: v Bamberku 1461, v Ulme 1462, v Kolíne nad Rýnom 1463, v Augšburgu 1468, v Plzni 1468, v Špýre 1471, v Budíne 1472, vo Vratislave 1475, v Prahe 1478, vo Viedni 1482, v Mníchove (v Bavorsku) 1482, v Brne 1486, v Kutnej Hore 1489, v Holomúci 1499, v Linci 1500, v Mikulove (na Morave) 1526, v Prostejove 1526, v Lulči 1530, v Solnohrade 1533, v Berlíne 1540, v Rusku 1563, v Štyrskom Hradci 1564, v Šintave na Slovensku 1574, v Lublani 1575, v B. Bystrici a Bardejove 1578, v Trnave 1579, v Hlohovci 1579, potom v Prešporku, Trenčíne, Košiciach, Prešove, Znojme 1636, v Opave 1716.

U Indianov v Amerike ohlasuje sa svadba taktó: „Rudý orol ostrodrapý oznamuje všetkým sokolom dlhopustého lesa, aby nabrusiac

svoje nože a tamahovaky (sekery) prišli zajtra na súmraku k pokraju lesa, lebo chce uniesť bystrookú laňku z vlgvamu (šiatru) zúrivého tygra.“ Mladík, keď si vybral nevestu v sudnej dedine, i niekoľko míľ vzdialenej,

vpadá nočného času so súdruhmi do dediny a tam mocnou rukou devu rodičom unáša. Zakončieva sa to často krvave tak, že mladozženik miesto svatby slavieva — vlastní pohrab. —

Literatúra a umenie.

Slovník jazyka anglického i českého. Složil V. E. Mourék, prof. při c. k. českém gymn. v Budějovicích. Díl anglicko-český. Sešit první. V Praze. Nákladem kněhkup.: I. L. Kober, 1877. 8°, str. 160, cena 80 kr.

Poetická čítanka. Sbirka básní původních i přeložených, již dle básnických druhů k tisku upravil Václav Petřů. V Praze. Nákladem kněhkup.: I. L. Kober, 1876. Sešit 15. Cena 30 kr.

Listareň redakcie a administrácie.

P. D. Š. v Čikágu. „Cent. Listy.“ „Svornost“ a „Čik. Věstník“ dostali sme. Dieky. Zprávy z výstavy Filadelfickej nepodalí sme z čiastky, že sme nemohli patrične dostať, z čiastky ale i preto, že zaslané nám príspevky p. Zdr. nedostávajú, aby sme nimi naše ct. obecnstvo uspokojit mohli. Medzitým nemá tá výstava pre nás i tak veľkej významnosti, keď málo poskytuje nad výstavu Viedenskú a náš štát skrovnó v nej zastúpený je. No, jestli obdržíme obrazy, prehovoríme o nej dľa zaslaných nám príspevkov. Veľmi zavďačili by ste sa rodákom svojim, keby ste nám podávali náčrtky z amerického života; za vzorec slúžiť Vám môžu cestopisné príspevky, v „O.“ uverejnené. Na zdar! — P. C. G. v Č. List prišiel i s obsahom. Neznáme sú Vám tie chyby? V básenke „Sirota“ takýto máte „rhythmický rozmer“:

— — | — — | — — | — — | — — | — —
 — — | — — | — — | — — | — — | — —
 — — | — — | — — | — — | — — | — —
 — — | — — | — — | — — | — — | — —

A každá sloka inakšieho je chodu. A v básenke tej mali by ste podržať všade buď túto trochejickú vzorku:

— — | — — | — — | — — | — — | — —
 — — | — — | — — | — — | — — | — — atď.;

alebo jambickú:

— — | — — | — — | — — | — — | — —
 — — | — — | — — | — — | — — | — — atď.

„Slovesnosť“ Vám posielame. — P. G. P. v B. Č. 1. roč. VII. prišlo nám nazpät; i neposielali sme Vám „O.“ viacej, mysliac, že ho nemienite držať. I tu máme dôkaz, že je „O.“ u nektorých pánov p. veľmi „obľúbeným.“ Posielame Vám všetky vyššie čísla. — P. K. B. v M. Prosíme za trpezlivosť; žiadané čísla nemali sme pri rukách. Vaše príspevky budú nám milé. — P. A. K. na K. Kým nebudeme mať takú organizáciu, jaká bola v Čechách v 40. rokoch, živoriť budú vždy naše lit. podniky. Utvoríme na pr.

krásoumné družstvo. Členovia jeho nech sa zaviazú, že budú všetky krásoumné diela odoberať a počet odberateľov účinkovaním svojim roznožovať. Pri takomto pokračovaní udrží sa bell. časopis skvele, každoročne vyjde almanah, a budú sa môcť i sobrané spisy našich osvedčených bell. spisovateľov (jakými sú: Botto, Dohnani, Graichmann, Hollý, Hurban, Král, L. Kubáni, Laskomerský, Sladkovič, Záborský, Žello atď.) v „Národ. knižnici“ vydávať. Do oboru tohoto patrilo by i vydávanie poučno-zábavných spisov pre ľud. Družstvu tomuto netreba stanov; stanovami nech je česť a obetovavosť národnia. Podobne účinkovať by sme mali na každom poli. Rozmýšľaj o tom a účinkuj. Ja nebudem zaháľať. Zdravstvuj! — P. R. U. v M. „Prednášky“ pošlem. Pracuj na menších povestach. Zaslané práce upotrebím časom. — P. J. D. v D. Nemožno ešte uverejniť. — P. J. B. v S. Raďte nám svoje spisy poslať; oznámime jich. — **Upozornenie.** Opätne prosili sme pl. t. pp. odberateľov, ktorí nám za tento ročník dlhujú, aby nám svoje nedoplatky už raz doposlali. A hľa veľmi skrovný počet je tých, ktorí si hlasu nášho povšimnuli. A preto (mysliac, že mnohí sú v tej mylnéj domnenke, jakoby boli s nami na čistom) poznačili sme obálky tých, ktorí nám na celý rok dlhujú, červeným krížikom; tých, ktorí na pol roka, červenou čiarkou. I nádejeme sa, že nám behom tohto mesiaca všetci patriční veľactení odberatelia svoje nedoplatky láskave zašlú, aby sme tak v prácach a namáhaní svojom hatení neboli; v protivnom páde prinútení budeme doposielanie jim časopisu nášho zastaviť. Mnohí dlhujú nám i za predošlé ročníky; i týchto úprimne žiadame, aby nám podlžnosť svoju bezodkladne zaslali. Nektóri zaplatiac na predošlý závislý ročník, myslia, že majú i na budúci zaplatené a poukazujú na svoj receptis. My vedieme si dve zápisnice a slúžiť môžeme každému s časom, kedy svoj predplatok zaslal. Komu blaho národa na srdci leží, ten plní svoju povinnosť; my sme svoju dľa síl svojich vyplnili; a to isté očakávame od veľact. občecnstva svojho.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zôlyom megye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla.“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihtlač.-účast. spolok v T. Sv. Martine.